

MORGONBRIS

TIDNING FÖR DEN SOCIALDEMOKRATISKA KVINNORÖRELSEN.

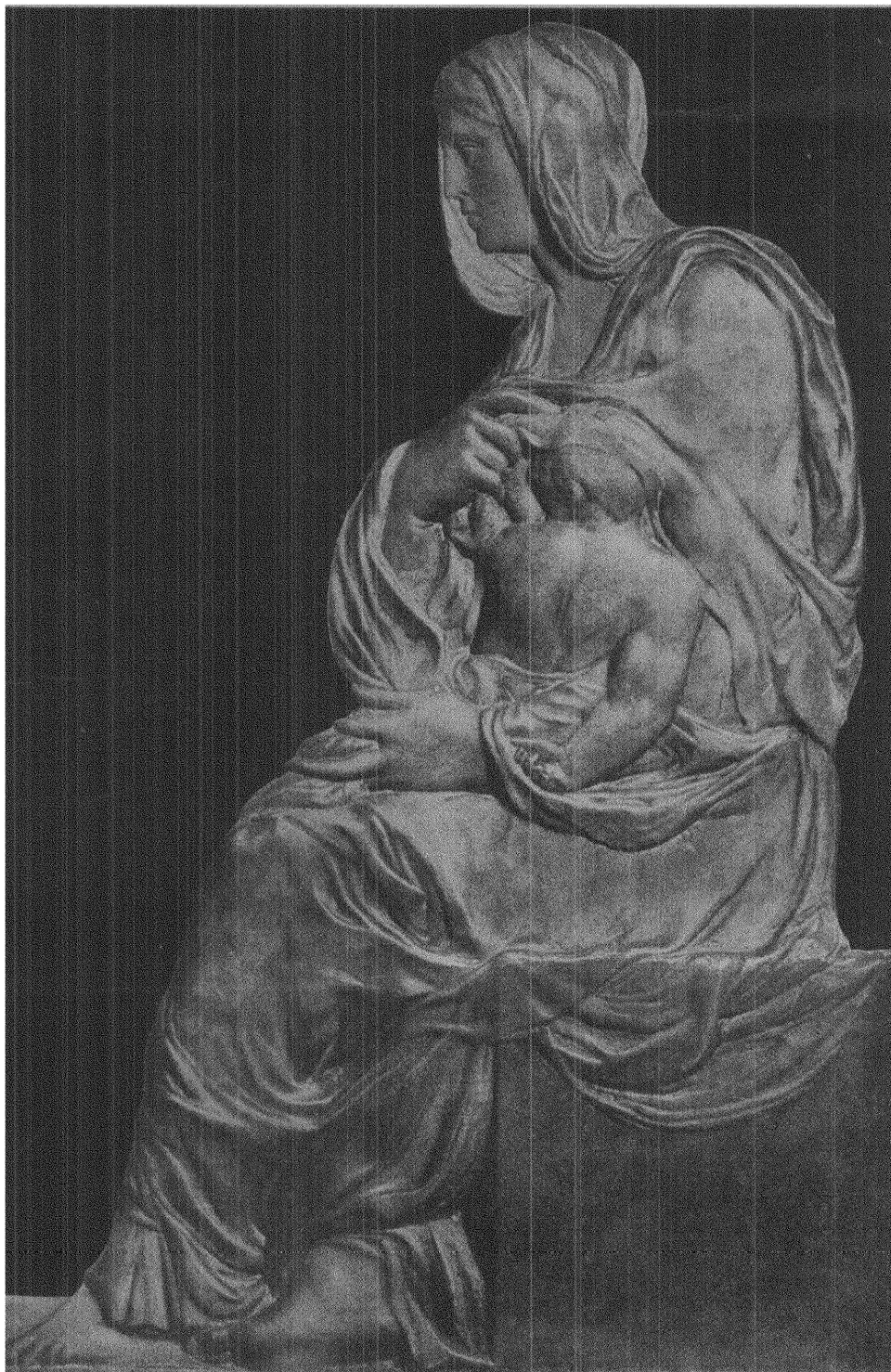
Utgiven av styrelsen för Sverges Socialdemokratiska Kvinn.förbund.

Julnummer

N:r 12. December.

1923.

Pris 35 öre.

Michelangelo: MADONNA.

EN JULPREDIKAN.

I natt jag länge låg allena vaken
och lyssnade och tänkte. Världens hjärta
så tungt och ojämt kämpade i mörkret.
Så lång var sällan någon natt som denna,
så kall av ångest, het av kvävda verop.
Jag såg hur himlens stjärnor gingo kalla
i stelnad smärta fram igenom mörkret.
Dock nu det dagas. Morgonrodnan breder
sitt mjuka rosentäcke över töcknet.

Jag vill stå upp. Nu ljuda helgens klockor.
Till templet vill jag gå, och alla bittra
och glada tankar som i bröstet snyftat,
dem ville jag för mänskorna förkunna
i ödmjukhet, som broder ibland bröder:

I dag är helg — men vem ibland oss alla
har kvar en helig tanke till att älska?
Vi klätt oss som till fest, och ljusen brinna,
men våra hjärtan äro vardagstunga
och våra ögon sömniga och trötta.
Ja, alla kandelabrar äro tända,
men falskt de vittna dock, ty våra hjärtan
de kämpa tungt och utan hopp i mörkret.
Vår själ är oren och vårt blod förgiftat,
i nöd vi bärgat vad i hat vi sådde.

Mefisto heter denna tidens herre,
en tänkande och ädelt bildad djävul,
men hjärtat är av is och viljan mörker.
Han talar visa ord i parlamenten,
med hat han hetsar massorna på torgen
och lovar gunst och guld och gröna skogar.
Han är prelat — i templet står han ofta,
i Jesu namn högtidligt han orerar,
förvandlande ett ädelt vin till vatten.
Var helst i denna tid sig än församlar
två eller tre, så är han mitt ibland dem
och ler och nickar och förvänder synen.
Han hycklar tro, han hycklar ädel vilja
och talar vackra ord om världens frälsning,
men i sitt hjärta hatar han till döden
all barnslig tro, all ren och villig kärlek.
Han talar kloka ord: »Vem vill väl stanna
på halva vägen? Huru feigt och futtigt!
Den som har tagit fan i båten måste
ro över honom till den andra stranden.

Du vill det rätta, kärlek, frid och godhet,
— nå, gott! — då måste än en tid du hata,
så kommer du nog fram en dag till målet.
Ett brott i dag gör frid och fröjd i morgon.
Av svart blir vitt, av nej blir ja — i morgon.
Du vill det rätta — högst sublimt! — men glöm det
tills världen blivit litet mer rättfärdig.
Nu skulle alla skratta åt dig, käre,
och göra dig till narr och peka finger . . .»
— Så talar han. »Nej» är hans hela väsen,
hans »glöm» en list och lögn är hans »i morgon».
Ty vad i dag vi så i hat och ondska,
i morgon vi i nöd och ångest skörda.

I människor, I syskon — se, det vandrar
ett heligt barn genom världens mörker.
En rosenkrans, som ej förvissnar, kröner
dess blonda hår och evighetens tecken
emot oss strålar från dess rena panna.
Ej tidens vilddjur mäktat sönderriva
dess veka lemmar, ej mefistogrinet
har mäktat gjuta gift uti dess ådror.
I natt jag låg och blickade mot himmeln:
dess stjärnor gingo stelnade och kalla,
men djupt i jordens mörker än jag hörde
ett barn som grät, dess varma tårar föllo
som kärlekstankar över världens hjärta.
Då blev det stilla i mitt eget sinne,
och varm av ödmjukhet min själ sig böjde.
Med slutna läppar bad jag: hjälp oss, fräls oss!
Gör våra hjärtan älskande och rena,
du barn, som vi ha utestängt och hånat.
Jag säger ej, I människor, I syskon,
gå ut och gören stora verk — ej heller
gå in i klostrets frid och gömmen eder.
Jag säger: låtom oss stå upp och bjuda
vår famn åt livet, låt oss tro och älska.
Det står ett heligt barn och ler vid porten,
ett litet barn med ljuvligt milda ögon
och veka lemmar. Låt oss alla böja
oss ned och kyssa detta barn på pannan
och bliva goda utav barnets godhet
och bliva visa, såsom barnet är det.
Ty intet kan oss frälsa mer om icke
den ljusa, goda viljan — barnaviljan.
Blott den kan leda oss till vårens rike,
där ljuset är och där vår längtans blommor
emot oss dofta, tröstande och vänligt. —

Ragnar Jändel.

Michelangelo: LIBYSKA SIBYLLAN.

GOD JUL!

En god jul tillönskas Morgonbris alla läsare. Att vi inskränka oss härtill och icke uttrycka att vår önskan skall omfatta alla människor beror på vår begränsning att nå dit vi önska. Innerst i vårt hjärta är den nog så stark att den skulle vilja formas till en önskan för alla. Men här är det också tragiken börjar. Man börjar tänka och tankarna löpa ut allt längre och längre, tills de bliva dimmiga och oklara. Man börjar med att tänka över hur det skulle kännas om man visste att de närmaste hade en »god jul» i mera vanlig bemärkelse, man tänker på dem, som få tillbringa sin jul som bostadslösa i ett bås och de familjer som av samma orsak äro splittade. Sedan löpa tankarna till de av sjukdom härjade och arbetslösa och till de folk, där hungern och inbördeskampen tynga livet, för att inte nämna alla dem, som förda av de politiska kastvindarna försmäktas i fångelserna.

Även i år har dagen då vapenvilan inträdde firats i segerländerna med en

minuts tystnad. Är det av fredskärlek som denna manifestation ärligen återkommer eller är det segerglädjen? För denna minuts vila och tystnad har det kanske icke så stor betydelse vilketdera, men om denna minut utsträcktes till att börja med till fem minuter, då kanske tankarna börja väckas och frågan *varför* framstår. Någon världsfrälsande betydelse från krigets förbannelser komme det nog ändock icke att få. Ty allt har så lätt att bliva vanerörelser och vanetankar. Ursprunget glömmes bort och seden träder i stället och så blir det legendbildningar. Ty på något annat är det väl icke vi leva och önska varandra god jul vid denna tid varje år.

Men tänk, om vi skulle börja skjuta in ett nytt moment i julfirandet! Vi socialistiska t. ex. skulle icke så mycket hängiva oss åt att tala om hur julen firades förr med mat och dryck och seder som vi söka efterhärma, utan göra det till en högtid som ger något

åt framtiden, något även för kommande släkten. Det är ju alldeles riktigt att för de flesta människor innebär hälsningen »god jul», önskan om god mat, värme och hemtrevnad m. m. sådant. Och det ligger ju också i våra socialistiska strävanden att ingen människa skall behöva förgås av hunger och törst eller vara husvill eller tryckas av lidanden som det mänskliga samfundslivet kan avhjälpa. Men denna matkult, som f. n. ligger i julfirandet, vare oss långt ifrån. Det blir så lätt osund tävlan t. o. m. vänner emellan och värdesättningen av varandra som socialisterna får samma förskjutning som vänskapen mellan kapitalister. Och ha vi med julfirandet infört sådant bruk i vårt hem så ha vi även därmed kvävt brodden av socialistiska tankar i mångt ungt sinne. Må vi därför fira julen så att vårt sinne stärkes för kampen att »god jul» skall kunna firas under de bästa mänskliga former av det största möjliga flertal.

S. V.

Vårt vackra Stockholm.

Av Anna Lindhagen.

Utsikt från Stigberget. Rosenberg foto

Att Stockholm är en av världens vackraste städer har för allt flera blivit ej blott en fras att med stolthet kasta fram utan ock en genomlevd verklighet. Det är väl så. Ty vi kunna nu hoppas, att Stockholm icke skall bli förstört. Det man verkligt uppskattar och håller av är man också rädd om.

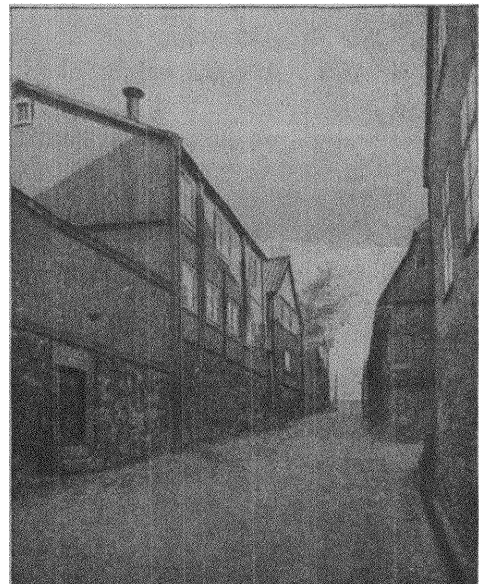
Allra mest bedårade av vår stad äro vi kanske, då vi se den från våra höjder. Från Skansen, då vi se Söder mitt emot och även gamla Staden, dess tinnar och torn. Eller från Söder med utsikten över Djurgården och holmarna kringflutna av vattendragen. Skeppsbron och Slussen västerut, segelleden rakt ut i öster. Eller å Långholmsberget i solnedgången, då hela trakten omkring ligger som förklarad i aftonbelysning, både natur och Ridderholmens ärevördiga murar, och det nya Stadshuset. Eller uppfån Observatoriets balkong, där man ser hela Stockholm med sina husmassor, sina höjder och den leende naturen borta vid Brunnsviken. Eller från Stadshustornet, där man ser vattendragens sammanhang, där man ser Mälaren och hur den förenar sig med Saltsjön, detta huvuddrag i Stockholms topografi och som ju just gör att dess läge är något så enastående.

Men vår stad tjusar oss ock oupphörligt vart vi gå på dess gator eller öppna platser. Ty rätt som det är ha vi utsikt över vatten eller naturidyller. Kan ni någonsin låta bli att njuta av den muntra friskhet, som vilar över Skeppsbron, såväl när ni passerar Slotet som grändmynningarna ut ifrån gamla staden? Kan ni någonsin upphöra att bli glada vid en promenad på Skeppsholmen med dess gamla träd, lummiga grönska och dess små trädgårdar och med så låga hus, att naturen själv får dominera? Och så dessutom vart ni vänder er har ni från denna tillflyktsort utsikt över vatten! Och märk väl: all denna skönhet icke i en utkant, utan mitt inne i stadens hjärta.

Kan ni någonsin undgå att bli slagen på nytt varje gång ni besöker Djurgården, av den oskattbara rikedom, som huvudstaden har i denna storslagna naturpark, som sträcker sig långt och delvis ännu har bevarad den fullständiga lantligheten, då ni hittar stigarna vid sidan om den stora stråkvägen? Och där längst ute vid Blockhusudden skimrar en fyr, påminnande oss att vi bo i en sjöstad och att vi ha den härligaste skärgård och stora fjärdar och ett blått hav. Ni har kanske icke

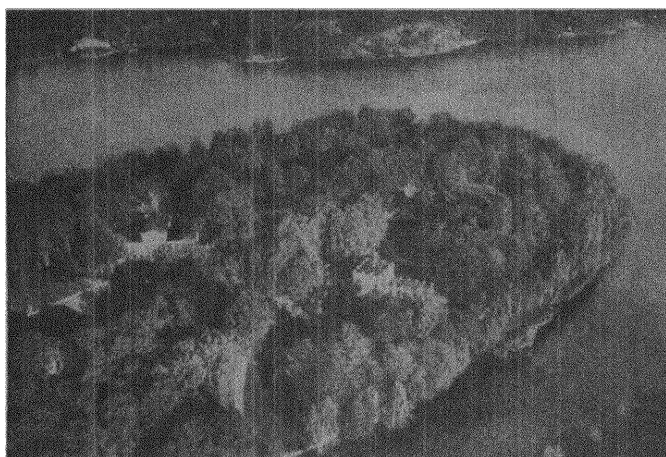
gått inne i Djurgårdsstadens små labyrinter. Men gör ni det en gång, så skall ni alltid komma att längta dit igen. Där finner ni undangömt och bevarat en stadsplan och människoboningar och nästan också människorna själva alldeles såsom det var förr i världen, och ni glömmer er egen tid eller, rättare sagt; förstår att ni och föregående släkten äro ett.

Känner ni icke tacksamhet att leva i en stad, där naturen börjar alldeles vid dess gräns, såsom den gör utanför Valhallavägen och Stadion, utanför Norrtull, Kungsholmstull eller Skanstull? Norrut har ni först granskogen, sedan öppna vågiga fält, så den härligaste hagmarksnatur med stora lövträd när ni kommer till Fiskartorpet och Skuggan och så där bortom granskogen igen dominerande på höjderna med utsikt över vattnet emellan Stockholmslandet och Lidingön. Vid Brunnsviken är ännu naturen till sin största del bibehållen och på Hagasidan nästan fullständigt. Där lever icke blott minnen kvar från Haga storhetstid på 1700-talet, utan lunderna och ängarna äro ännu lika vackra, som de voro det då, och på höjden, där Ekotemplet står kvar i sin utomordentligt rena och klassiska utformning, hör ni ännu det äkta stockholmsuset, vare sig ni endast förnimmer det i lövverkets rörelser för

Varvsgränd i Djurgårdsstaden.

Ur. Turistföreningens årsbok. 1922.

Brunnsviken och udden med Haga slott.
Ur Turistföreningens årsbok 1922.

vinden eller i dikterna om "Fjäriln vingar syns på Haga" och "Liksom en herdinna högtidsklädd, vid källan en jundag".

Går ni tillbaka till staden har ni ännu det rogivande medvetandet om att någon del av Brunkebergsåsen ännu finns kvar. Ni tänker kanske ej därpå, men gör så alltid hädanefter när ni går förbi Observatoriehöjden. Där finns icke blott natur i en mycket utsökt form, utan också ett minnesmärke från 1700-talet, då Sverges vetenskap skapade sig världsrykte. Det var den nybildade Vetenskapsakademiens män, sådana som Per Elvius och Linné, som beslöt uppförandet av Stockholms Observatorium, där nu i 170 år bedrivits astronomiska forskningar.

Utanför Kungsholmstull ha vi Rålambshov med sin hänförande utsikt över staden vid Riddarfjärden, över inloppet från Mälaren, över Långholmslandet och Söder. En avkrok, tilldragande även därför att ett intensivt stockholmsinslag, dess båtliv, här har en av sina brännpunkter. Sedan ha vi,

innan vi komma ut till villastäderna, de ännu osparade naturområdena Fredhäll och Kristineberg. Och även Kungsholmen är på alla sidor vattenomflutet. Det vetter nämligen icke blott med sin ena sida åt Mälaren utan med den norra åt Karlbergskanalen och Klara sjö.

Södermalm har en avslutning åt söder, som är Stockholm riktigt värdig. Det

är Årstavikens naturområden. Årstaviken begränsas åt norr av Eriks-

myckenhet av blommande buskar av alla slag, av slån, vildrosor och hagtorn. Och på andra sidan viken den mörka skogen med branta sluttningar och tallplatån med höga, raka stammar som i en tempelsal.

Åt Hammarbyhället, åt Danvikstull, ha vi redan förlorat och skola ännu mista mycken egentlig natur. Men när Hammarbyleden en gång blir färdig blir där ett liv i landskapet mellan själva Södermalm och Brännkyrka och Nacka, som skall ge den nya tavlan sin särskilda tjusning. Och ännu ligga de kulliga och ganska djärva bergen kvar, det ena bakom det andra, utanför Danvikstull. — Ännu finns också Skinnarviksberget kvar åt Mariasidan i sin ursprunglighet. Där är ännu bevarat

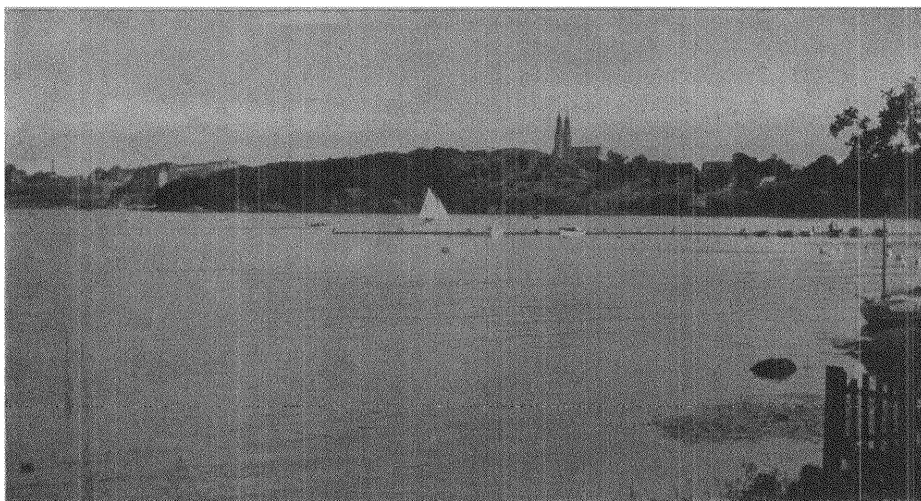

Eriksdalslunden. A. Svinhuvud foto.

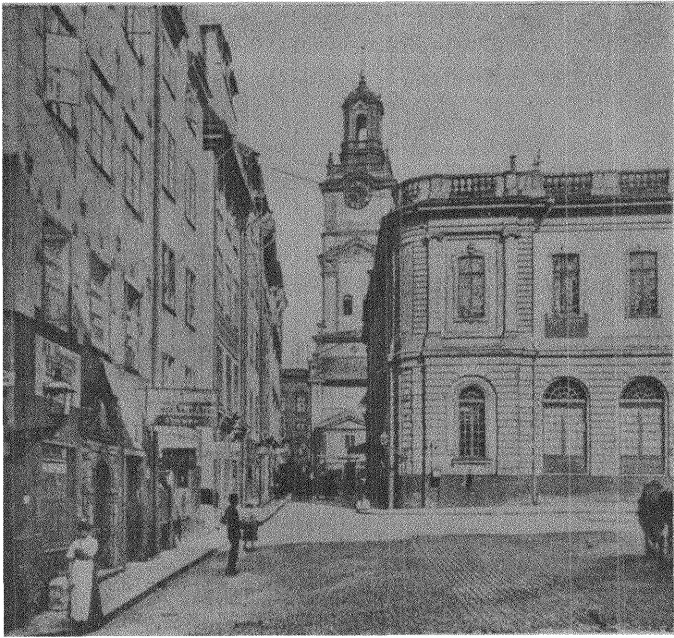
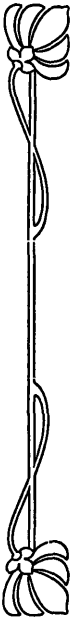
dalslunden med sina höjder, sin ängsmark, sina mellan dessa inlagda koloniträdgårdar, sin hänförande utsikt, sin

söderbergens vildhet, varför vi icke önska att denna återstod skall bli alltför civiliserad.

Mitt emellan all denna naturskönhet och liksom förenad med densamma, därför att det är vattenomflutet, ligger vår stolthet: Staden mellan broarna och Riddarholmen. Det kan synas oss skumt i gränderna därinne, men vi ha dock alltid känslan även där att vi bo i en sjöstad och att vi ha nära vatten dragen. Vi se ut till Skeppsbron och Skeppsholmen från Österlånggatan. Mariabergets grönska på andra sidan Riddarfjärden lyser in i gränderna, som korsa Nygatorna och Västerlånggatan, från trapporna, som gå ned bakom Slottet till Mynttorget, se vi Mälaren, och från den breda vida Slottsbacken ha vi utsikt mot Strömmen.

Utsikt från Rålambshov.

Gamla staden.

Det är båtar och liv överallt — det är rörelse. Och där finns även de vackraste arkitekturpartier att njuta av. Antingen det är gamla gavelhus eller Storkyrkotornet eller Slottets underbara fasader eller de gamla adelspalätsen. Och till sist få vi icke glömma att riktigt sätta värde på Riddarholmen. Dess mittpunkt, Birger Jarls torg, är kanske Stockholms monumentalaste plats, antingen man ser uppåt mot alla de gamla minnesrika byggnaderna, med Birger Jarls staty som sammanhållande punkt, eller nedåt mot Riddarholmskyrkan och Petersénska och Bergstrahlska husen vid Munkbron. Vid Riddar-

holmskanalen mitt för Riddarhusets gavel sida har man den fullständigaste idyll man gärna kan önska sig, och går man Storkyrkobrinken uppför och in i Storkyrkan känner man med stolthet, att Stockholm har en riktigt ståtlig kyrka.

Även den nya tiden har givit oss byggnadsverk av betydelse. Ett av dem är Rådhuset. Det sista är Stads huset. Det kan vara många detaljer däri, om vilka man kan ha olika meningar. Men dess arkitektur och dess läge i förening ha givit Stockholm ytterligare stora skönhetsvärden.

Anna Lindhagen.

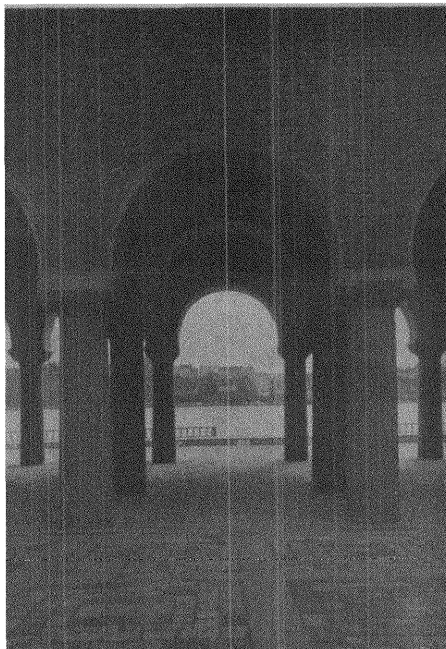
Idyller och utsikter.

Bilder från Stockholms natur och byggnad av Anna Lindhagen.

I pressläggningen ha vi från Wahlströms & Widstrands förlag erhållit denna bok och hinna därför ej nu redogöra för densamma, men vilja på det varmaste rekommendera den. Arbetet, vars pris är 10 kr., måste betecknas som ett praktverk. Lämpligare julklapp kan icke givas den som har något sinne för vår vackra huvudstads säregna skönhetsvärden.

V.

**SPRID MORGONBRIS!
ANSLUT EDER TILL DEN SOC.-
DEM. KVINNORÖRELSEN.**

Stadshusets borgargård.

Fredens stämman har talat.

Brev till Morgonbris av fru L. Tilanus, Amsterdam. *

En och en halv miljon män och kvinnor undertecknade den folkpetition, som för parlamentet gav uttryck för den holländska arbetareklassens motstånd mot den tilltänkta stora utbyggnaden av flottan.

Den 26 okt. föll flottförslaget med en rösts majoritet i parlamentet.

Tio romersk-katolska representanter, bland vilka några arbetare och en kvinna röstade emot regeringen i denna fråga. Regeringen består av en koalition av de kristliga partierna.

Utgången var ett framsteg för fred och avrustning. Av kvinnorna röstade 6 emot lagen och en för, den senare en reaktionär-kristlig.

Ett fredstecken, må många följa.

”Det är nog sant, säger man, att vetenskapen kan skänka forskaren ögonblick av intensiv och ogrumlad livslycka likavisst som den är i stånd att förbättra mänsklighetens livsvillkor, men det metafysiska behov, som alltid gör sig gällande på ett visst kulturstadium, låter sig ej avfärda varken med vetenskapens handgripliga sanningar eller med dess luftigaste hypoteser. Det är detta metafysiska behov, denna ständigt uppdykande fråga: vadan och varthän? som Viktor Rydberg i en av sina vackraste dikter symboliserar i Tomten, som i den stjärnklara midvinternatten snryger sig fram till stugufönstret och betraktar den lille i vaggan.”

Så har han sett dem, far och son,
ren genom många leder
slumra som barn — men varifrån
kommo de väl hit neder?
Släkte följde på släkte snart,
blomstrade, åldrades, gick — men
vart?

Gåtan som icke låter
gissa sig, kom så åter.

Bengt Lidforss.

* Vi hänvisa till brevet i föregående nummer.

Socialistiska föregångskvinnor.

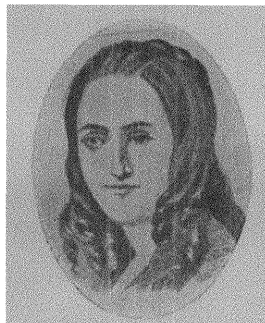
Av Astrid Forsberg.

Redan då de socialistiska idéerna endast voro oklara utopier, och kampen för proletariatets rättigheter knappt hade börjat, men ropet på frihet, jämlikhet och broderskap, på mänskliga rättigheter för alla hade begynt skaka de gamla samhällenas grundvalar, trädde kvinnan fram i den sociala striden. Många av kvinnorörelsens pionärer voro verkliga rebeller, som inte bara kämpade för kvinnans rättigheter utan för hela mänsklighetens och därför ställde sig i ledet bland dessa radikaler, som profeterade om den nya

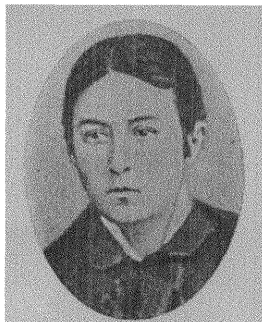
lans än en tankens övertygelse. I en stridskrift, riktad mot hennes landsman Burke, tar hon "de mänskliga rättigheterna", d. v. s. den jämlikhet stånden emellan, som proklamerats vid den franska revolutionen, energiskt i försvar. Mary Wollstonecraft hade själv flera år just under revolutionstiden vistats i Paris och alltså kommit i nära beröring med den tidens stora frihetsrörelse. Genom sin skrift "Försvar för kvinnans rättigheter" har hon blivit mest bekant. Det är karaktäristiskt för många av de ivrigaste

modigt offra personliga hänsyn för en stor sak. Och de ha tagit del i de samhällsstrider, som förberett jordmånen i Norden för de socialistiska idéerna.

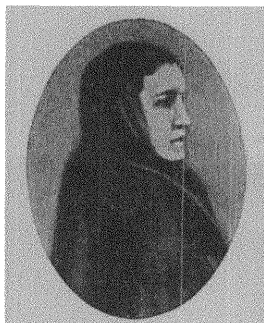
I knappast något land ha kvinnorna spelat en så stor roll i den sociala och revolutionära kampen som i Ryssland. Det torde vara svårt att förklara varför. Står man den ryska kvinnan så långt framom sina västeuropeiska systrar i initiativkraft och begåvning? Säkerligen inte. Men hon är mindre bunden av konventionella fördomar och av

Flora Tristan.

Vera Figner.

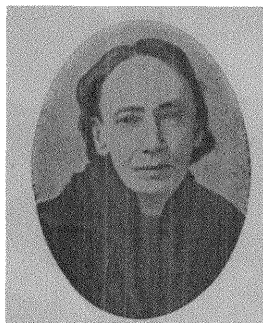
Vera Sassulitsch.

Sophia Pedrowskaja.

Ada Negri.

Louise Michel.

Maria Spiridonowa.

Argentine Altobelli.

tiden, då rättvisa och frihet skulle råda bland folken. De latinska kvinnornas amazon, George Sand (1804—1876), som under förra hälften av 1800-talet uppväckte en storm över hela det bildade Europa genom sina angrepp på det konventionella äktenskapet, slöt sig till de sociala rabulisterna i Frankrike. Tillsammans med Leroux grundade hon 1841 den socialistiska tidskriften "Revue Independent". Och under februarirevolutionen 1848 stod hon helt på proletariatets sida och räddade genom sitt inflytande flera revolutionärer ur fångelse. Även om hennes idéer voro oklara var hennes medkänsla med de förtryckta och hennes vilja att kämpa för det rätta så varm och helgjuten, att hon påverkade sin samtid betydligt. Och hennes författarskap eldade oppositionen mot samhällsfördomarna.

Den engelska kvinnorörelsens moder, Mary Wollstonecraft-Godwin (född 1759), var en mera utpräglad och målmedveten anhängare av de revolutionära idéerna än George Sand. Men även hos henne var det mera en kän-

förkämparna för kvinnorörelsen, att de ville se ett nytt samhälle, byggt på frihetens och rättfärdighetens grundvalar. Därför voro de även, liksom Mary Wollstonecraft, ett helt sekel minst före sin tid. Deras lott blev därför inte ära och berömmelse av samtiden, men de uppnådde, vad de åsyftade, nämligen att väcka nya tankar, strid och opinion. Stridsfanfaren var nödvändig, för att människorna skulle kunna samlas till kamp mot lögn och orättfärdighet.

Det vore missvisande att nämna våra nordiska kvinnosakskämpar, svenskan Fredrika Bremer och norskan Camilla Collet såsom socialistiska föregångskvinnor, ty deras kamp hade inte mycket gemensamt med proletariatets frigörelsekamp. Men det var en social strid de förde, och de ha hjälpt till att väcka nordens kvinnor till eftertanke och ansvar inför samhällsproblemen. De ha förberett kvinnornas framträdande på den sociala stridens arena, och genom helheten och värmen i sin egen tro på de idéer, de kämpade för, ha de sporrat och eldat sina efterföljare att

ett borgerligt samhällslivs järnskrankor. Ryskan är ingen beräknande husmodertyp, som först och främst fångas av tanken på sitt personliga väl och ve, utan snarare den djupa konsekventa känslomänniskan, som kan så helt gripas av en idé, en sak, att hänsyn och personliga synpunkter inte längre existera för henne. Genom det odiplomatiska mod och den öppenhet, med vilken ryskorna deltagit i den revolutionära striden, ha de ofta blivit martyrer, som fått lida mycket för den sak de kämpat för. Redan i kosackupproret 1819 och i de revolutionära frihetsrörelserna 1825 deltog kvinnorna vid männens sida i striden och visade ett beundransvärt mod. Vid ett uppror i Sydryssland dömdes 375 kvinnor till döden, och modigt mötte de de dödande kulorna. Många tusentals kvinnor ha sedan dess deltagit i de revolutionära striderna. Wera Sassulitsch hette en 17-årig flicka, som år 1878 inledde en attentatsperiod mot ryska folkets värsta förtryckare genom att avlossa ett dödande skott på den beryktade polisministern Trepow. Hon gjorde det

för att hämnas sina kamrater, som i fångelserna behandlades med omänsklig grymhet. Och hon var fullt övertygad om att priset för hennes gärning var en dödsdom. Tack vare den allmänna opinionen frikändes hon dock av juryn och undkom vidare förföljelse genom att fly till Schweiz, där hon var bosatt, tills den ryska revolutionen 1914 utbröt. *Wera Figner* och *Ljudmila Wolkenstein* tillbringade 22 år som fångarbetare i de ohyggliga sibiriska bergverken. *Ljudmila Wolkenstein* var av adlig familj och hade fått en mycket god uppfostran. I mars 1879 var hon med om ett attentat mot den hatade guvernören i Charkow och avlossade ett dödligt sårande skott mot honom. Hon lyckades först undkomma till utlandet men återvände efter fyra år till Ryssland, blev ställd inför krigsdomstol och förklarade öppet inför sin do-

straffexpeditioner, som läto de råa soldaterna bränna byar, piska ihjäl hundratals bönder och våldtagna bondkvinnor. Den socialrevolutionära exekutivkommittén beslöt att bringa en blodbesudlad despot, som ledde en av dessa straffexpeditioner, om livet, och den unga *Maria Spiridonowa* skulle verkställa beslutet. Både före och efter attentatet uppträdde hon så, att man måste gripas av vördnad inför hennes moraliska mod och renhet. I fångelset blev hon marterad så ohyggligt, att Västeuropa måste inlägga protester mot hennes behandling. Hennes dödsdom förvandlades till livslångt fängelsestraff. Under den första ryska revolutionsepoken, när socialrevolutionärer och bolsjeviker kämpade gemensamt, återfick hon friheten, men nu hålles hon av bolsjevikerna i fångsligt förvar, bl. a. därför, att hon inte gil-

gammal. Bordeaux' arbetare ha rest en minnesvård på hennes grav.

Louise Michel, "den röda jungfrun", var en kvinna, som bland revolutionärerna nämnes med nästan helig vördnad. Hennes liv är också en saga om flammande hänförelse, tro och självuppgivelse, som kommer oss att tänka på en annan fransk kvinna, så olika *Louise Michel* men ändå så besläktad — jungfrun av Orleans, som uppgav alla andra hänsyn för att rädda sitt land. Som en ny *Jeanne d'Arc* kastade sig *Louise Michel* in i striden mot kejsardömet i Frankrike. Under Pariser-kommunens dagar ryckte hon kvinnorna med i striden. Själv verkade hon som barmhärtighetssystemer men deltog även med dödsförakt i gatukampen mot Versailles-trupperna. Efter kommunens fall blev hon deporterad till Nya Caledonien men återvände

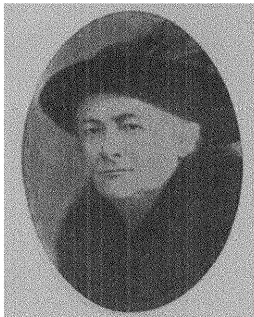
Eleonora Marx-Aveling

Mary Mac Arthur.

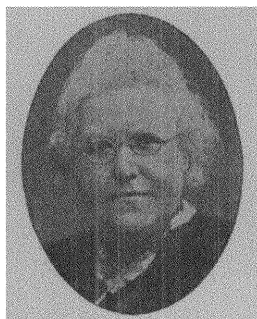
Emma Ihrer.

Clara Zetkin.

Rosa Luxemburg.

Minna Kautzky.

Adelheid Popp.

Lilly Braun.

mare, att hon deltagit i attentatet av revolutionära skäl, och att det var hennes mening att söka väcka den allmänna opinionen i Ryssland. Genom denna bekännelse blev hennes straff hårdare. Men det var hennes sätt att agitera för revolutionen. År 1906 dog hon i Sibirien, där hon vistades som landsflyktning. Hennes fängelsekamrat *Wera Figner* lever ännu. Hon var landsförvist ända till 1917, därför att hon på 1870-talet ägnade sig åt den revolutionära propagandan bland bönderna och även spelat en betydande roll i den terroristiska kamporganisationen. Som revolutionär agitator bland bönderna var även *Sophia Perowskoja* känd. Genom sin intelligens och energi har hon varit till stor nytta, då det gällt att organisera bönderna. Hon lever ännu och är känd under namnet *revolutionens mormor*. Hela hennes liv har varit strid och lidanden. *Maria Spiridonowa* tillhör en senare tid. Hon framträdde som ung flicka först 1905. Under bondeoroligheterna sände ryska regeringen ut s. k.

lade attentatet på det tyska sändebudet *Eichorn*.

I Frankrike ha vi den första kvinnliga förkämpen för arbetarnas fackorganisationer, nämligen *Flora Tristan* (1803—1844). Under ett besök i England lärde hon känna idén om en "arbetareunion", som skulle ha till syftmål erövrandet av arbetets grundrättigheter, rätten till arbete och uppfostran, arbetets organisation, barn- och invalidförsörjning. När hon kom hem till Frankrike igen, blev hon den första fackföreningsagitatorn i större stil. Fackföreningar voro vid denna tid förbjudna i Frankrike, men efter arbetareupproren i Lyon år 1832 bildade arbetarna några hjälpkassor, som i själva verket voro fackorganisationer. *Flora Tristan* genomreste de franska industridistrikten och ryckte med sig arbetare av båda könen genom sin glänsande vältalighet och sin egen energi. Från saintsimonisterna upptog hon läran om könets likställighet och verkade även som kvinnosaks kämpa. Under en agitationsresa sjuknade hon och avled i Bordeaux, blott 41 år

till Paris efter amnestin 1880. Med obruten iver kastade hon sig åter in i den revolutionära agitationen och verkade i tal och skrift för folkets resning mot de bestående orättvisorna. Både till sitt stridsätt och sina åsikter stod *Louise Michel* närmast de anarkistiska idéerna. Gent emot de fattiga och nödställda visade sig "den röda jungfrun" öm och uppoffrande som en moder.

En latinsk kvinna, italienskan *Ada Negri*, har blivit en proletariatets diktare med världsrykte. Själv ett äkta proletärbarn fick hon genom nästan övermänskliga ansträngningar från moderns sida studera till lärarinna. *Ada Negri* är en konstnär av Guds nåde men även socialist och kämpa. Hon har skildrat gruvarbetarnas sorgliga tillvaro, arbetslösheten och strejkerna och den lilla proletärflickans liv i fabriken. Hennes diktning är ej ensidigt tendentiös, utan hon diktar även om livsglädje och ljus förhoppning, om naturens skönhet och kärlekens glädje och smärta. Just genom sin diktning tillhör

(Forts. å sid. 22.)

En kämpe för kultur och frihet.

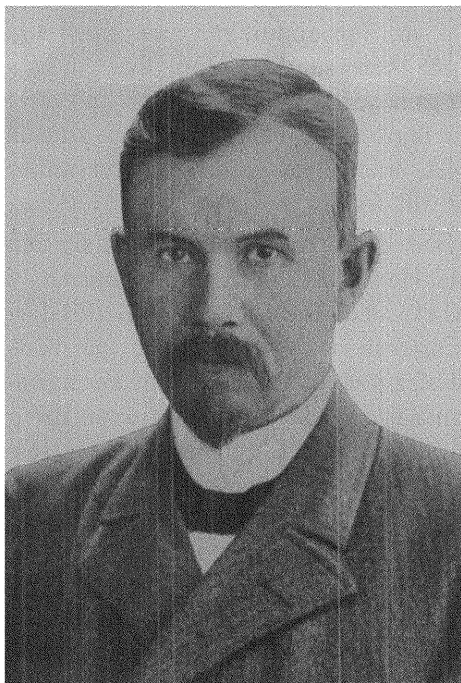
Inför ett tioårsminne.

Bengt Lidforss var på samma gång eldmänniskan och hövdingen. Han hörde till dem, som endera bli älskade eller hatade av sin samtid och sin omgivning. Och Bengt Lidforss var älskad som få, först och främst av den radikala ungdomen i student- och arbetarkretsar, som värmdes och rycktes med av sin lärares och andlige ledares livslidelse och strålande intelligens, men även av sina arbets- och stridskamrater, ty var han också huvudet högre än alla andra, så kände de alltid, att han var den gode, pålitlige vännen och den glada, sanna människan, som med sin blotta tillvaro lyste upp deras kretsar. Av ljusskygghetens och reaktionens män var han hatad, därför att han var deras farligaste fiende. Bengt Lidforss var inte fanatiker eller besjälad av någon lågande känsloradikalism, men han var socialdemokrat, därför att han ansåg socialismen vara det enda, som kan rädda vår tids mänsklighet undan ett allmänt fördärv. Hans kamp i socialisternas led var egentligen en kamp för kulturen, ty han visste att ingenting vingklipper anden som fattigdom och nöd. Och han slog med förfärande skärpa ned på alla dem, som av lojhet eller egoism vägrade att förstå det största i vår tid, arbetarklassens kamp för ljus och frihet. Som polemiker och publicist var han en av Sveriges främste. Hans tidningspolemik läses med samma nöje än i dag, som när den första gången publicerades, ty hans vyer sträckte sig vida ut över dagspolitikens trånga ram, och hans idévärld var ej bunden till tid eller rum. Som vetenskapsman var han inte blott den snillrike universitetsläraren och den intresserade forskaren, utan genom sin förmåga att i föreläsningar och essayer popularisera biologin slog han en brygga mellan vetenskapen och massan.

Bengt Lidforss rycktes bort medan han ännu stod mitt uppe i sitt livsverk. För att högtidligt hålla tioårsdagen av hans bortgång ha hans vänner och fränder tecknat hans personlighet och gärning i en minneskrift, som Framtidens förlag i Malmö utsände till den 23 september detta år. Vi, som lärt känna och älska Bengt Lidforss genom hans skrifter endast, få i denna publikation en så levande bild av hans personlighet, att vi i stället för namnet nu se människan Lidforss bakom hans ord.

Bengt Lidforss var son till en professor i Lund och född 1868. När han gick i skolan, var han en blyg och tillbakadragen pojke, en god kamrat i kamratrektsen och en begåvad lärjunge. Hans första studentår förflöto

även lugnt. Han ägnade alla sina krafter åt ett energiskt vetenskapligt studium och lade därmed grundvalen till den gedigna bildning, som han sedan kunde bygga sina självständiga forskningar på. Någon gång uppträdde han i studenternas diskussionsföreningar, och hans yttranden gjorde alltid ett visst intryck, präglade som de voro av en personlig framställningsform och en skarpt logisk tanke. Särskilda handlingar inom universitetsvärlden gjorde, att studentradikalismen i Lund vaknade till nytt liv omkring år 1897; och Bengt Lidforss blev då de unga radika-

Bengt Lidforss.

lernas självskrivna hövding och ledare. Tilltro, hängivenhet, ja, nästan dyrkan kom den unga skarans talesman till del från deras sida, som fylkat sig omkring honom. Hans personlighet var skapad att behärska, ty den liksom utstrålade andlig kraft, snille och optimistisk tro på idealen. När Bengt Lidforss som sjuttonåring började sina studier vid universitetet var han ännu den stillsamma, tillbakadragna ynglingen, som ägnade sitt största intresse åt studiet av sina kära växter. Men med det vetenskapliga intresset följde intresset för de naturvetenskapliga åskådningarna, för Darwins utvecklingslära och för Hæckels idéer. Från de vetenskapliga problemen fördes han snart in på filosofiens område. Intresset för de stora filosofiska frågorna var ett utmärkande drag för Bengt Lidforss, och i de akademiska kretsarnas diskussioner om filosofiska problem skolades den unge studenten till en skicklig debat-

tör, som blev väl förtrogen med filosofiskt tänkande men anhängare av evolutionsläran och rabulist. Den allmänna jäsningen i Skandinavien under 80-talet, då socialismens idéer började bryta fram och vinna terräng, gjorde även sitt till att föra den unge begåvade studenten till oppositionsmännens led. Ett kottteri av unga, radikala studenter, författare och konstnärer hade för Bengt Lidforss en icke ringa betydelse genom det ärliga och skarpa meningsutbyte om snart sagt alla tillvarons frågor, som där ägde rum. Där sammanträffade även Bengt Lidforss med "Arbetets" grundläggare, Axel Danielsson, som blev hans trognaste vän och bästa vapenbroder. Genom Axel Danielsson fick han även ögonen öppna för att han som stridsman kunde uträtta något i den kamp för materiell frihet, som arbetarna började föra. Men genom samvetsgrann prövning och kritiskt tänkande vann han sin tro på socialismen.

Som socialist och socialdemokrat var Bengt Lidforss den ständigt rustade stridsmannen, färdig att gå till angrepp på motståndaren eller försvara sina egna idéer. Men han lade alltid en strängt vetenskaplig syn även på den socialistiska livsåskådningen; därför ansåg han även samhällslivet och de sociala rörelserna såsom naturföreteelser, vilka oundvikligen måste under givna betingelser utveckla sig i en viss riktning. Hans egen naturvetenskapliga orientering på det sociala området hade fört honom över till den strängt marxistiska livsåskådningen. Men hans tro på socialismens framtidsmöjligheter var först och främst en tro på arbetarklassens framtidsmöjligheter att omdana samhället till kulturens och hela mänsklighetens fromma, icke därför att han trodde, att proletariatet stod över andra samhällsklasser i andlig förträfflighet, men därför att han hos denna samhällsklass spårade livsviljan och nydaningsintresset starkare än hos någon annan.

Vid sidan av sin livsgärning som biologisk forskare, universitetslärare och vetenskaplig kåsör kämpade Bengt Lidforss som journalist för sin åskådning. De flesta av hans uppsatser och polemiska inlägg, som varit tryckta i "Arbetet", ha av Framtidens förlag utgivits under titeln "Socialistisk journalistik". Och som journalist kan Bengt Lidforss utan överdrift sägas vara konstnär. Hans språk är klart och enkelt men samtidigt smidigt och konstnärligt. En av minneskriftens medarbetare har träffande karakteriserat Bengt Lidforss' författarskap så-

lunda: "Hans prosa är av det stål, som både blänker och biter, både skimrar och skär." Genom att popularisera naturvetenskapen och filosofien, kritiskt framlägga den teologiska forskningens resultat, med granskarens skarpsblick behandla den moderna skönlitteraturen eller i öppen fejd med sanningens vapen möta den socialistiska världsåskådningens fiender har Bengt Lidforss gjort en ovärderlig insats i vårt folkbildningsarbete på samma gång, som han rest ett minnesmärke över en livsgärning, som knappast har sitt motstycke i Sverge. Bengt Lidforss var ofta skarp i sina domar över motståndaren, men han var alltid objektiv och varje hans uttryck var besjälade som ett omutligt sanningskrav. Han blandade aldrig ihop sak och person, utan visade sig alltid vara idéens kämpe. Han lyfte dagspolemiken till ett högre plan och fick fram det centrala i livet på samma gång som han vidgade synkretsen, så att den kom att omfatta de stora problemen och stora myterna. Därför har ännu hans journalistik samma friska glans, som den dag den var aktuell. Ehuru den, som han själv uttryckte det, är "saklig tendensjournalistik", så blir den aldrig abstrakt eller utan liv, ty nästan allt han skrivit är genomglöddat av en varm och ljus livstro och av ett modigt, levande trots. Bengt Lidforss var som människas hjärtgod och hans medkänsla med de fattiga och förtryckta, hans kamratliga solidaritetskänsla med arbetarklassen speglas alltid i hans polemiska uppsatser. Han var som journalist en svensk Lassalle, med Lassalles glöd och kamplidelse såväl som tanke-skarpa och mod.

Både i sina tidningsuppsatser och i arbetet "Kristendomen förr och nu" tar Bengt Lidforss upp en skarp kritik mot vulgär kristendom och religionstvangen. Bakom denna kristendomskritik skymtar behovet att finna något hållbart att tro på, och själva det allvar, varmed Lidforss gick till rätta med de kristna dogmerna, vittnar om, att han i grund och botten var en religiös natur. Men han fordrade sammanhang mellan lära och liv, och för honom fanns ingen möjlighet till kompromiss mellan kristendomen och den moderna kulturen.

Även i sina biologiska essayer kan Bengt Lidforss sägas ha uppnått konstnärsskapet. Ty de avse inte endast att giva kunskap eller väcka vetgirighet, utan även att tillfredsställa skönhetskravet. Han gör med andra ord biologin konstnärligt njutbar och öppnar porten till undrens värld även för lekmannen. Bengt Lidforss vände sig inte heller till en liten utvald krets för att vinna gehör som vetenskapsman, ty kunskap och bildning var inte något slags frimureri utan allas privilegium.

Kaiserns fyra K.

Av Martha Larsson.

Då den röstreform genomfördes, vilken i politiskt hänseende ställde kvinnorna jämsides med männen, trodde man gärna inom kvinnokretsar, att de ökade rättigheterna även skulle medföra ökat intresse för de politiska och sociala frågorna. Det tyckes som om man skulle misstagit sig. Icke så att kvinnorna lyste med sin frånvaro, då det gällde att använda sig av de nyförvärvade politiska rättigheterna, långt därifrån. De mötte troget upp vid valurnorna och infriade där tillfullo alla de förhoppningar man gjort sig, lugnt och sansat, utan den minsta tvekan. Men sedan tyckes intresset ha tagit slut, eller sover det kanske blott, tills nästa valrörelse åter kallar det till liv?

Som man vet specialiserade sig den socialdemokratiska kvinnorörelsen i likhet med de borgerliga rösträttsföreningarna icke uteslutande på rösträttsfrågan, den har genom sin agitation sökt samla kvinnorna även kring en mängd andra gemensamma intressen. Och i stort sett utan att lyckas. Ty i förhållande till det stora antal kvinnor, som enligt statistiken böra finnas inom arbetarklassen, är det endast ett försvinnande fåtal, som tillhöra den socialdemokratiska kvinnorörelsen. Orsakerna kunna nu vara vilka som helst, men faktum är obestriddligt.

Den engelska författarinnan Charlott Perkins Gilman skriver i sitt lilla ar-

enligt hans mening. Han var intelligensaristokrat själv, men hade absolut ingenting av den Nietzscheanska övermänniskans självförhävelse i sig.

Därför att Bengt Lidforss ande ständigt var ung, förmådde han in i det sista samla ungdomen omkring sig. Både arbetarungdomens och studenternas tillgivenhet tog sig nästan rörande uttryck. När sjukdomen tärde på hans krafter, och han visste, att döden väntade, gjorde hans egen livsåskådning honom lugn och resignerad. Som en man lämnade han livet. Som en man hade han också levat, och därför minnas vi honom med vördnad och glädje, ty det är ont om män i vår trötta tid.

Astrid Forsberg.

bete »Den av mannen skapade världen» bland annat:

»Om vi studera i en tidning en artikel, som särskilt hänvänder sig till kvinnor, finna vi, att den huvudsakligen avhandlar Kaiserns fyra K — Küche, Kinder, Kirche, Kleider. Där förekomma oändliga diskussioner om kokkonst, såväl gammal som ny, barnavård, uppfostran och det outslitliga ämnet — kläder.»

Charlott P. Gilman har fullständigt rätt, dessa ämnen äro verkligen de enda, som äga förmåga att väcka intresse hos kvinnorna, det stora antalet kvinnor. Intresset för dessa frågor, som dock i och för sig själv ha en viss betydelse, om de blott icke odlades så fruktansvärt ensidigt, tvinga kvinnorna in i en evig kretsgång, som starkt påminner om en liten historia om tallens processionsspinnare, som jag för någon tid sedan läste i den franske vetenskapsmannen J. H. Fabres »Instinktens mysterier».

Tallens processionsspinnare är en liten fjärilslarv, som till sin natur är ytterst sällskaplig och vid sina promenader vandrar i procession. Denna utgöres av en sammanhängande kedja, som bildas därigenom att varje larv, med undantag av anföraren, berör den närmast föregående individens bak-kropp med sitt huvud. Denna vandrande kedja lämnar efter sig ledd av instinkten en tråd spunnen av finaste silke, och som vid återfärden tjänar som ledtråd mot hemmet. Med denna tråd mellan sina fötter vandrar sedan processionsspinnaren utan tvekan raka vägen till utgångspunkten. Fabre var oerhört intresserad av att utforska, vad dessa larver skulle taga sig till, om han på ett eller annat sätt lyckades att få den utlagda silkeskenan att bilda en sluten ring. Om larverna skulle märka sin resultatlösa vandring och ändock finna vägen till boet. Han försökte på många sätt att åstadkomma denna cirkel, men utan resultat, dels var tråden för skör och dels märkte larverna den minsta beröring av tråden och rullade sig samman. Slutligen kom honom slumpen till hjälp och han upplevde en historia,

vars förlopp han berättar på det mest dramatiska sätt.

Fabre hade i sitt växthus inhyst en del olika insekter för att underlätta studierna över insekternas liv och bland andra fanns även ett flertal av processionslarver bestående samhällen. En dag fann Fabre att en del larver, enligt vanan bildande procession, börjat krypa uppför en stor urna med gesimsliknande överkant. Då larverna hunnit upp började de krypa runt kanten, som i omkrets mätte en och en halv meter. Då anföraren vandrat varvet runt och åter kom till utgångspunkten stötte han med sitt huvud mot den sist uppkomnes bakkropp. Fabre passade då på att med en pensel sopa ned de överflödiga larverna och med en grov borste utplåna alla spår av silkestrådar på urnans sidor och under tiden fortsatte larverna däruppe sin vandring. Kedjan var slutet och utan anförare, alla larverna bildade endast led i den egendomliga processionen.

Larverna hade ingen föda tillgänglig uppe på urnans kant, varför Fabre trodde, att, då hungern inställde sig, de skulle söka sig andra vägar och återvända till boet. Men han misstog sig. Larverna behövde åtta dagar för att bli övertygade om det vansinniga i denna aldrig slutande kretsång. Under dessa dagar vandrade de runt och beständigt åter runt, utan föda och nästan utan vila. Om nätterna skockade de sig samman för att bättre skydda sig mot kölden och på morgonen, så fort de kände silkesskenan mellan sina fötter, fortsatte de sin lönlösa vandring. Fabre sökte locka dem att övergiva den förrädiska cirkeln, genom att alldeles i närheten placera en talkvist, larvernas föda, men deras luktsinne var för litet utvecklat för att de skulle märka den. Under de sista dagarna märktes visserligen märkbara tecken till förvirring, framkallade av tröttheten och utmattningen. Fabre hoppades att därigenom förtrollningen skulle upphävas och skänka befrielse efter de oerhörda strapatserna. Befrielsen kom också till slut, men då hade larverna enligt Fabres beräkning vandrat icke mindre än 453 meter, nästan en halv kilometer, utan föda. En avsevärd längd för dessa små djur.

Det är som Kaiserns fyra K, som framkalla en evig kretsång även de.

Då världskriget utbröt med alla dess fasor och alla dess följdföreteelser trodde man, att all världen skulle vakna upp, och även kvinnorna skulle inse, att deras små intressen icke skydda dem från att beröras av de stora händelserna, och att hemmet icke är den isolerade punkt i världsvimlet, som de alltid i sin blindhet inbillat sig. Kvinnorna blevo visserligen uppmärksamma ett ögonblick, men sedan gick, åtminstone hos oss i de neutrala länderna, åter allt sin gilla gång. När livsmedelsbristen började inställa sig började kvinnorna först något inse sin ställning, detta var deras eget område, men även kristiden hade en övergång och kretsången började på nytt, och nu går den så stadig och trygg som någonsin.

Kvinnorna glömma, att den svåra tid, vi lämnat bakom oss, kan uppstå på nytt. Alla försäkringar till trots är kriget en företeelse, som när som helst åter kan visa sig och vem garanterar oss, att vi inte nästa gång dragas med in i virveln. Vad borde vi inte ha lärt av denna fruktansvärda orkan, som virvlade människorna kring som stoftkorn, borde vi inte ha lärt oss, att vi endast äga utsikt att skydda oss mot en övertalig fiende genom att sluta oss samman, en för en bli vi nedsopade utan det minsta förbarmande.

Och även om vi vore nog så lyckliga att kunna säga oss skyddade för ett nytt världskrig, så finnes det i varje fall tillräckligt med andra företeelser, som på det mest förödande sätt kunna ingripa i vårt dagliga privata liv. Hur många tusentals arbetarhem ha till ex. icke blivit lidande genom arbetslösheten, detta onda, som fräter överallt på samhällskroppen och som det icke tyckes finnas någon bot för. Även bostadsfrågan är ett brännande problem och bostadsbristen utväljer alltid bland sina offer de svagaste. Hyreslagen, som dock var oss ett någorlunda skydd mot utpressning och uppsägning, finnes inte mera, den föll därför att arbetarpartiet var en röst för svagt att hålla den kvar.

Kvinnorna få inte längre under några förhållanden som helst låta Kaiserns fyra K bli de förhärskande. Arbetarkvinnorna ha den största skyldighet att möta upp, icke enbart för sin egen skull utan även för hemmets och barnens. Vi se hur leden bland

BIKTEN.

*När mitt huvud tätt
Vid ditt hjärta låg
Blev det svåra lätt
Röst fick det, som helst bort glömmas.*

*Nu, när ljuset tänts
Och jag ser din sorg,
Att jag bikta nänts
Håller jag för brott, du kära.*

*Dödligt blek du är,
Mörk din blick av skräck:
Den du håller kär
Är en annan än du trodde.*

*Varför lät jag dig
Själens avgrund se!
Frihet gav det mig —
Men för dig brast något sönder.*

MARY BÖRJESSON.

PRENUMERERA PÅ MORGONBRIS!

arbetarnas skaror efter världskrigets och revolutionens ohyggliga år åter bli allt tätare. Men än så länge finns det luckor i leden, luckor, som till varje pris måste fyllas och fyllas just av kvinnorna.

Martha Larsson.

Michelangelo: JEREMIAS.

Michelangelo: DELFISKA SIBYLLAN.

Michelangelo Buonaroti.

Född i Caprese 1475, död i Florens 1564.

Av Linda Öberg.

Om man intresserar sig för store mäns liv och leverne börjar man vanligen med biografier av mer eller mindre samtida personer. Alltså med andras uppfattning av den och den konstnären, religionsstiftaren, statsmannen o. s. v. Den ene biografen framställer saken på ett sätt, som kanske går stick i stäv med den andre. Ibland ha de ej annat gemensamt, än de fakta, som ej kunna förändras. Hos en är exempelvis Michelangelo den mildaste av människor, undergiven sina pockande, oförskämda bröder och sin lika pockande och oförskämda far. Dessutom i sina tänkesätt ytterst aristokratisk. Hos en annan är han en arrogant bråkmakare, som på gatan kastar glåpord efter Raffaello Sauti, emedan denne uppträder i hovdräkt och med eskort. Hos en är han själv en krypande hovman färdig till vilka fega medgivanden som helst inför de mäktige, men en annan prisar hos honom snillets oförlitneliga höghet över världsliga fördomar.

Michelangelos karaktär, liksom hans begåvning var över mänskliga mått. Om flera olika personer komma till vitt skilda resultat vad honom beträffar, skulle jag dock vara böjd att tro, det alla ha rätt. Var och en har uppfattat det han förmått fatta, men för att rätt förstå en sådan andens jätte, som Michelangelo Buonaroti måste man vara skuren efter hans eget mått. Och hur många äro det?

Ty utom att han som målare, bildhuggare och arkitekt står ouppnådd, var han en sällsynt fin och etiskt högtstående människa. Dessutom, som alla, vilkas snille sprängt samtidens gränser, djupt ensam och olycklig. Icke för intet arbetade han rastlöst, unnade sig under sitt långa liv knappt mat och sömn, ty allenast i skapandet fick han lindring för febern och plågan i huvud och bröst.

Om Michelangelos barndom och första ungdom känner man jämförelsevis litet. Som de flesta till övermått rika begåvningar, var han troligen

både utmanande och överlägsen. Han ritade och högg bättre än alla andra och kritiserade dem så pass ogenerat att en av dem en gång i vredesmod gav honom ett knytnävsslag på näsan som vanställde honom för livet. Dessutom kan man av hans förhållande till fadern förstå att han ägde en ihärdighet, som hos varje vanlig människa skulle betecknas som envishet. Böner, hot, stryk, ingenting hjälpte. Rita skulle han. Att fadern höjde verop, åberopade sitt (för övrigt ganska enkla) adelskap och skämdes ögonen ur sig över en pojke, som ville bli konstnär, en vanartad medlem av deras respektabla och från varje onödig begåvning ganska fria familj, rubbade honom ej en tum ur hans bana. Och dock hyste han, utom då det gällde hans kallelse, en nästan småborgerlig vördnad för sin släkt, sitt rykte som god medborgare, sin stams fortbestånd.

En fältherres liv är tiden mellan slag och slag, en konstnärs mellan skapelse och skapelse. Vid tjugufyra års

Michelangelo: PIET'A.

ålder hade Michelangelo ur marmorn huggit fram ett av sina bästa plastiska verk: Pietà, den oförgämligt unga gudsmo- dern med sin från korset ned- tagne, döde son i knät. Hennes ljuva, milda drag visa ingen linje av mänsk- lig, bitter sorg. Hon är Gudsmo- dern. Allt har hon förstått. Där vilar fast- mer en salig stillhet över hennes unga drag. Den som fött världens frälsare, kan ej åldras, ty ålder är avtyning, och lika litet kan hon åldras och avtyna, som frälsningen kan det. Det gudom- liga är evigt ungt.

År 1504 hade Michelangelo hun- nit påbörja och vraka flera stora arbeten. Ett blev dock färdigt. Den unge David, vars spända drag och skarpa blick väntar Goliat till strid. Vars panna och ögon, trots den ungdomliga oron tala om en kraft och beslutsamhet som fällde jättar och tände judarnas oroliga sin- nen men vars mun är en diktares och sångares — och en svag människas. Ett helt livs öde strålar klart och pro- fetiskt i Davids gossegestalt och den som tvingade fram denna marmorpro- fetia ur ett till på köpet förhugget block var själv endast tjugonio år.

Michelangelos rykte flög hastigt över Italien. 1508—12 arbetade han på påvens befallning i Vatikanens Sixtinska kapell. Taket skulle deko-

reras. Skapelsen och syndafallet, bibelns profeter och sibyllor omgivna av allehan- da figurer och sym- boler fyllde småning- om kapellets välvda tak. Mästaren stod på höga ställningar och målade, av den ständiga bakåtlutnin- gen blev hans nacke så stel att han ej ens på gatan kunde åter- taga sin naturliga hållning, han var "ingen målare", han "förnötte sin tid till ingen nytta", till sist föll han ned från en ställning och bröt ett ben. Men sextinska kapellets otaliga fi- gurer, som var och en är ett konstverk, en karaktärsskildring i linjer och färg, full-

ödigt och skön, stå den dag i dag är som Michelangelos största verk.

Allt måste han sköta själv. Han litade på ingen annan. 1516—1520 vistades han mest i Carrara och Soru- vezza för att övervara marmorbrytnin- gen. Han byggde vä- gar att forsla de öm- tåliga blocken. Han hyrde prämar att helbregda föra dem till deras bestäm- melseort. Förargel- ser över medhjälpa- res söl, slarv, opålit- lighet, oduglighet gjorde honom nästan galen. Han var heller inte den som tigande led alla förargelsens kval och troligen hade hans medhjäl- pare inte alltid så odelat roligt!

En vacker dag ut- bryter krig i det ständigt jäsande Ita- lien. Någon ansvarig och som psykolog oduglig person ut- nämner den störste av konstnärer till Generalkommissarie med uppgift att för-

svara staden Florens. Vad har en sådan som han på fästningsvallarna att skaffa? Historien slutar ock- så olyckligt för Michelangelo med sta- dens kapitulation och en anklagelse mot kommissarien för förräderi. En rebell mot sitt älskade Florens! Till hans lycka regerade då påven Klemens VII, som tydligen hade mera förnuft än de flesta andra på den tiden. Han lade sig emellan och Michelangelo blev fri. Detta var 1530. Men i all oron, under flykt och rättegång skapade han Moses', Rachels och Leas sköna gestal- ter. Sex år senare högg han Lorenzo av Medicis staty. Den vilande kraften och tanken förkroppsligade i bilden av en rustningsklädd italiensk storman.

Jag kan här endast nämna ett fåtal av hans mest kända arbeten. Hans mejsel och pensel, ritstift och penna vilade aldrig. Många av hans skapel- ser ha förkommit och förstörts, och dock har man svårt att fatta att de till våra dagar bevarade åstadkommit av en människa, låt vara under en gan- ska lång livstid. Icke blott skulpturer och målningar lämnar han efter sig. Varhelst man går i Rom, ropa fasader med underbara, fullkomliga proportio- ner, om den store arkitekten. Kon- servatoriebyggnaden, Capitolinska mu- sect, Palazzo Farnese, Porta Pia, Santa

Michelangelo: CUMÆISKA SIBYLLAN.

Michelangelo: ETRURIEISKA SIBYLLAN.

Kvinnoprofiler från Genève.

Det finns nog åtskilliga paragrafer i det ryktbara Versaillesfördraget, som handla om kvinnan. Men det finns en som är av större betydelse än de andra. Det är den paragraf i trettonde kapitlet, som föreskriver, att varje land skall ha sin yrkesinspektion och att denna yrkesinspektion skall omfatta även kvinnor.

I överensstämmelse härmed mötte åtskilliga kvinnliga yrkesinspektörer upp vid den senaste internationella arbetskonferens, som hölls i Genève i oktober i år och som utarbetade allmänna rikt-

linjer för yrkesinspektionen i olika länder. Och mer än så. De kvinnliga inspektörerna spelade en avgörande roll i utskottsarbetet. I det viktiga utskott som hade att sysselsätta sig med yrkesinspektörernas befogenheter och arbetsmetoder voro de ledande statsmakterna Frankrike och England representerade av tvenne kvinnor, fru Letellier och fröken Constance Smith. Representerade och väl representerade. Det är ingen överdrift att säga, att de hela tiden höllo ledningen av diskussionen i sina händer, genom den sakkunskap och de personliga erfarenheter, som ständigt återspeglade sig i deras anföranden. Och Morgonbris läsarinna må icke taga illa upp om den manliga signaturen av dessa rader tillfogar, att detta mästerskap i debatten ingalunda utvecklade sig på bekostnad av deras kvinnliga värdighet. Det låg en charme över deras uppträdande, som icke förfelade att göra intryck på de manliga kollegerna.

Madame Letellier är yrkesinspektör och miss Constance Smith är det också. Men Smith är högre i graderna än Letellier. Smith är den engelska överinspektörens närmaste man, Letellier tillhör den lokala inspektionen i Frankrike.

Maria del Angeli, Termmuseum och sist, som den väldigaste av hans arkitektoniska skapelser Petruskyrkan i Rom.

Målare, bildhuggare, arkitekt utan like och till allt detta skald. Sonetter och madrigaler. Om kärleken, om människans lott i världen, om det gudomliga och förgängliga. Icke rimsmideri av en klåpare, utan fullödiga, tekniskt fullkomliga dikter.

Michelangelo överlevde nästan hela sin familj. Han gifte sig aldrig och man hör aldrig talas om någon kvinna i hans liv. Som sextioåring fattade han en djup tillgivenhet för en högt bildad och intelligent kvinna, den för sin skönhet och dygd prisade Vittoria Colonna. Men efter några år gjorde döden slut på deras vänskap och Michelangelo blev åter en ensam och hemlös människa. När han till sist vid åttionio års ålder fick sluta, kom döden ej som en befrielse. In i det sista plågades han av tanken att ha förspilt sin tid, plottrat bort sin gudaingivna inspiration. I samvetskväl över att ha begynt mycket, som han aldrig avslutat, planerat stort som fullbordades futtigt, glömde han alldeles att han i skapandet varit det gudomligas verk-

tyg, att det förunnats honom känna befrielsen från materien och gemenskapen med det översinnliga och eviga.

'Segraren', ynglingen, som trampat fienden till jorden, men sedan med sorgsna och likgiltiga ögon ser bort över och förbi sitt offer, är, enligt Romain Rolland som skrivit en av de bästa biografierna över den store florentinaren, en symbol av Michelangelo själv. Segraren, som ej glädes åt segern, som ständigt söker nya segrar och aldrig finner ro och tillfredsställelse i dem. Kanhända har Rolland rätt, kanhända tänkte Michelangelo som han, ty detta verk var det enda, han ständigt ville ha hos sig i sin atelier.

Michelangelo: DAVID.

Constance Smith är nu en mycket gammal, vithårig och vörnadsvärd fröken, som ägnat hela sitt liv åt socialt arbete. Hon håller konferenser. Hon skriver böcker. Hon var bland de första i England, som tog upp det internationella samarbetet. Hon var bland de första engelska delegerade i Basel.

Madame Letellier återigen var »madame» rätt och slätt, innan hon blev yrkesinspektör. »Elle est très femme», som fransmännen säga. Men hon ställdes ensam i livet och måste söka sitt bröd. Hennes man hade varit sociolog. Hon hade levat och utvecklat sig i den idévärlden, och hon gjorde nu sin karriär som yrkesinspektör. Och som sådan har hon arbetat i över tjugo år.

Hon är »underinspektör». I Frankrike kan en kvinna icke bli »överinspektör». »Och det är alldeles riktigt», säger hon. »Det lämpar sig icke att vi övervaka våra manliga kolleger. Vi skulle då tvingas att sysselsätta oss med arbeten, som icke passa oss. En kvinna kan icke komma till en fabrik och kliva upp för stegar och titta på ångpannor. Då skulle arbetarna skratta åt oss. Vi skulle icke ha samma auktoritet. Så är det i Frankrike», säger fru Letellier. »Jag vet, att det icke är så i edra länder. Men varje land måste taga hänsyn till sina egna seder. Och vi måste ha arbeten som passa oss kvinnor.

I övrigt råder i Frankrike absolut likställighet mellan de manliga och de kvinnliga yrkesinspektörerna.»

I England går man längre. Där finns intet som hindrar en kvinna att bli överinspektör.

*

Madame Letellier är feminist. Men naturligtvis icke i samma grad som miss Smith. Eftersom Frankrike och England äro två så vitt skilda ting.

*

Det fanns även andra kvinnor på arbetskonferensen. Fröken *Kerstin Hesselgren* från Sverge fick tyvärr icke tillfälle att bringa sin eminenta sakkunskap till uttryck direkt i utskottsarbetet, vår partivän fru *Julie Arenholt* från Danmark var i samma läge medan däremot fru *Betsy Kjelsberg* från Norge lät sin sol lysa i debatterna. Fru Kjelsberg är en mycket originell feminist, mamma till sex barn

men socialiserad med hull och hår. Hon fraterniserar med sina manliga kolleger på det mest hänsynslöst kamratliga sätt — och man får intrycket av att hon personligen skulle vara mest tillfredsställd, om det bara funnes ett kön här i världen. En sådan kvinnotyp kan näppeligen uppstå annat än i höga Norden.

En märklig kvinna är miss Bondfield. Hon är särskilt märklig därför att hon är för ögonblicket Englands Arvid Thorberg. Hon är nämligen ordförande för de engelska fackföreningarna. Men bara för ett år. Ordförandeskapet i Landsorganisationen är nämligen i England en plats, som går runt bland förbundsordförandena och som byter innehavare varje år. Miss Bondfield är redan rätt till åren. Hon har organiserat de kvinnliga handelsanställda i England, grundat deras förbund. Nu är hon vid sidan av Clynes generalsekreterare för grovarbetareförbundet.

*

Det fanns andra kvinnor också på konferensen, vilkas bekantskap jag tyvärr ej hade tillfälle att stifta. Kanadas regering företrädde bl. a. av Kanadas främsta feminist *Caroline Carmichael* och denna hade som rådgivare vid sin sida en mycket bekant engelsk dam med kanadensiska förbindelser, fru *James Carruthers*. Schweiz och Italien hade också delegerat var sin yrkesinspektör, fröken *Schaffner* från Basel och fröken *Paglari-Volonteri*, som utövar yrkesinspektion i Milano.

Och så må till sist nämnas en liten intagande japanska, som tyvärr endast talade sitt hemlands språk.

Hennes namn är *Kigo Ishihara*. Och därmed är galleriet fullständigt. *B. D.*

Lämplig julklapp.

Ett prenumerationskvitto på *Morgonbris* för 1924 torde vara en god julklapp att giva kvinnliga vänner och anförvanter som man önskar få förstående för socialdemokratin.

Med detta nummer följer prenumerationsblankett för *Morgonbris*, på vilken endast priset behöver ifyllas. Detta är kr. 3: — pr helår och 1: 50 för halft år.

Johanna Palm.

August Palms maka har nu vid cirka 73 års ålder gått ur tiden.

Vi ha velat inregistrera detta även i *Morgonbris*, då vi veta att många, särskilt de äldre inom vår rörelse, skola skänka hennes liv och gärning några minnesgoda stunder.

Det är särskilt från kampdagarna, som bilden av henne framträder. Hon har aldrig själv framträtt, men hennes gärning har icke varit mindre för det, ty som livet då gestaltade sig för August Palm var det icke lätt att leva vid hans sida och fostra upp en stor barnskara. Alla veta också vilket stöd hon var för honom. Alltid god och förstående och med tro på rättfärdigheten i hans kamp, var hon den verkligt goda maken och socialisten, som på detta sätt gjorde sin insats till socialismens förkunnelse här i landet.

Marie Knudsen.

Hon är en gammal pionärs hustru inom norska socialdemokratin, som också nyligen fått sluta sina dagar.

Dessa kvinnors öden sammanfalla i mångt och mycket. Bägge stodo de trofasta vid sina mäns sida under de hårdaste kampdagarna och följde dem troget in till det sista. Minnet av fru Knudsen är särskilt förknippat med utgivandet av det första norska arbetareorganet. Där liksom överallt annorstädes var början mycket svår och att söka få ut ett socialistiskt organ, hörde nog på den tiden till det svåraste man kunde taga sig till med. Vi ha fått oss berättat, att då hennes make igångsatte och utgav detta första organ var det fru Knudsen, som drog tryckpressen så länge som ekonomin var så svag, att tryckningen måste utföras på detta sätt. Hon var även en pionjär inom den soc. kvinnorörelsen i Norge.

Hennes hälsa blev dock under de hårda dagarna knäckt, varför hon långa tider varit bunden vid sjukbädden.

Norska arbetarekvinnors tack till henne lyder: »Velsignelsesrikt vor dit virke, uforglommelig er dit minde.»

S. V.

»Den punkt, vari modern naturvetenskap och modern filosofi mötas, är just insikten om att världens grund är ett stort mysterium, dit aningens bevingade väsen stundom kunna nå, men som tankarna, dessa själens ämbetsmän, aldrig få beträda.»

Bengt Lidforss.

Fabian Månssons svenska historia.

Av Linda Öberg.

Med den nya delen av sin svenska historia har Fabian Månsson kommit så pass nära Vasa-tiden och reformationstidevarvet att man börjar skönja stränder och en och annan säker klippspets i det fradgande och opålitliga hav som i vanliga historiskildringar kallas Senare medeltiden. Den nationella samlingens födslovändor heter den på Fabian Månssons levande språk och skildrades i första delen av Sancte Eriks gård som utkom i julas. Urkunderna ha blivit fler och mera tillförlitliga, den Nationella samlingen har fött sitt barn, Enhetstanken. Visserligen trevande och osäker, ännu blind och döv som ett nyfött barn, men ett barn, som lovar mycket och har kraft att leva.

Boken börjar med Sturens färd till Uppsala, där han skall utkämpa en fruktansvärd vilje- och ordkamp med ärkebiskopen Gustav Trolle, den har 388 sidor och på de sista segrar Trollen över Riksförståndaren. Alltså spänna dessa 388 sidor över en tidrymd av några dagar blott. Men ingen skall tro, att det givits plats för ett enda tråkigt tomrum! Även den, som läst mycken och mångahanda historia måste medge, att rikare och mer laddad på gnistrande och glödande intresse och styrka har väl aldrig en historiskildring framträtt. Här är dock ej längre fråga om händelser, såsom krig, kungamord, uppror, statsvälvningar med massor av torra årtal och namn på tråkiga och intetsägande regenter. Fabian Månsson skildrar människor, skildrar dem till den grad mänskliga och levande — och dock moderniserar han dem inte, de äro minsann barn av sin tid! — att man tycker sig ha levat bland dem, förstätt deras tankar och handlingar, deras alltför mänskliga fel och svagheter. Ehuru det rent yttre än förändrat sedan den tiden, och vi exempelvis ha upphört att tro på skärselden o. d., måste var och en dra på munnen i ironiskt igenkän-

nande av vår egen tid, då han läser en passus som denna:

— Men det här är något särskilt, svarar Nicolai själaryktare. Kung Hans hade på sin tid avgivit ett edligt löfte. Sedan hade han för dyra pengar förvärvat en påvebulla, som löste honom från det löfte han gjort. Nu har War-

sigillerar man inte några bullor för intet. Och nu slites Kung Kristiern jämmerliga mellan sin önskan att få sin far lösgiven ur skärselden och begäret att få behålla pengarna i egen pung. —

Hur föga förmår en tidrymd på några hundra år förändra människorna moraliskt! Självskheten är evig, fåfängan är likaså evig och lyckligtvis även kärleken och uppoffringen, fastän man lägger mindre märke till dem. De plåga en icke. Hur lik ungdomen i dag är icke den unge Gustav Eriksson på Distingsmarknaden. Han går i skock med andra ungdomar, roar sig och skämtar, har ögonen med sig, kritiserar och lär. Han är övermodig, pojaktig och barnsligt fåfäng. Med ett ord: han lever, ingen kvinna och mor som läser om honom kan annat än småle, kanske med tårar i ögonen, ty i den övermodiga, livslustiga ungdomen, som än ej lärt fruktan, misstro och besvikelse är alltid något djupt rörande. Här tvenne prov på mästerlig karaktärssildring.

Erik Johansson på Rydboholm går nedåt Uppsala huvudgata för att höra efter om hans fogde gjort någon god handel med salt strömming, ål och torsk. Ty det är huvudparten av vad Rydboholm har att sälja. Än mer nyfiken härpå är herr Erik Johanssons son, Gustav Eriksson, som trots sin

Fabian Månsson.

denberg i Rom upptäckt att denna påvebulla är en förfalskning. Den saknar de riktiga sigillerna och är inte införd i påvens diarium. Vadan kung Hans ligger i skärselden och hans dyra penningutlägg är till ingen nytta. Nu har det ett halvt år varit ett ideligt skrivande och budskickande mellan Rom och Köpenhamn för att få ut gubben ur skärselden. Men Kung Kristiern vill inte släppa till mynten, ty bullan är betald en gång, säger han, och är mycket förgrymmad. Och i påvens gård vill man ha betalt en gång till, ty där stämplars och registrerar och

ungdom längesen övertrumfat fadern i vad det gäller att styra och ställa med gods och folk.

Gustav Eriksson Vasa, den store Rikshushållaren!

Och på gillet:

Gustav Eriksson känner att värmen i rummet är sådan, att han helgonen vare lovade kan ta av sig manteln och visa, hur han ser ut innanför. — Han är något till nysydd och fin!

Gustav Vasa, den ståt- och praktälskande och av hela samtiden för sin rikedom respekterade svenska kungen!

(Forts. å sid. 23.)

En ättemor.

Av Gurli Hertzman-Ericson.

Gården var en stor, fyrkantig låda som reste sig på backens krön, ett rov för alla vresiga vindar som stupade kullerbyttan över Steukavares rundslipade kägla och knottrade fjällsjön till små toppiga vågor. En gång i tiden hade den lyst röd och grann mot den bistra muren av gråa fjäll, men snöstormarna hade piskat den, solen blekt den och regnet sköljt över den, och nu syntes det röda endast som en förtonande skiftning i allt det silvergrå.

Han, som en gång timrat gården, hade haft något storvulet över sig. Folk berättade att han orkade mer och utträttade mer än någon annan. Björn hade han fällt och varg hade han slagit, och själv hade han varit ett högvilt, som jagats genom de stora skogarna. Uppe bland fjällen hade de tröttnat på jakten, och så timrade han sin gård och bröt mark i de magra slutningarna och blev en av dem som ristade sitt namn och sin gärning in i ödemarkens historia.

»Kungen» kallades han av folket i de spridda gårdarna, och när blev en konung? satt att råda över ett härligare rike? Under honom låg sjön, som speglade fjällens snöstrimmiga hjässor, och bakom honom skogsranden, över vars taggiga kontur gården fångade de sista solstrålarna och låg blodröd, när skogarna redan vilade i dunkel. Fjällbjörkarna på strandremsan kunde berättas om stormens hårda famntag. En och annan stod vit och rank mot den ljusa grönskan, men andra kastades omkull under sin brottnings mot vindkastens. De reste sig, men tvingades åter ned på knä, med snedvidna, deformationerade grenar, som buktade sig över strandgräset. Där fanns också sådana som tvinnat sina stammar tillsammans för att finna stöd och fäste, och lidelsefullt sammanslingrade mötte de stormens anlopp.

Varje gång jag såg mor Syna, måste jag tänka på en sådan där smärt, ung

björk, som livet slagit och böjt och anpassat efter sina hårda villkor. Det fanns inte mycket kvar av det smärta. ljusa och ranka efter 50 års arbete mot en karg och ogästvänlig natur, men det fanns så mycket mer av mod och viljekraft, av styrka att fördraga och umbära och att ändå hålla sin nacke rak. Vid fyrtio år hade hon följt sin man till den lilla kyrkogården, där lappar och nybyggare vilade under de smala, vita korsen; sju barn hade hon fostrat, och själv burit yngste sonen de många milen ned till bygden, när sjukdomen härjade hans lilla späda kropp. Teg lade hon till

Steukavare vid Kultsjön.

teg, och när frosten bet och haglet piskade, pressade hon blott läpparna hårdare samman och blandade bark i mjölet.

Med solen och vårblommorna och de ljusa nätterna kommo turisterna som myggsvarmar. De stannade en dag eller två, övernattade i holidan och köpte mjölk och bröd. Många sågo väl endast en liten brun och barkad gumma med fårade drag och lågmäld stämma. Hon yttrade inte mer än nödvändigt var. Hon var för stolt och för rädd om sitt att ge det till pris åt främlingar, men hon nekade dem aldrig en hjälpsam hand. Livet i ensligheten skapade hos henne en sann och levande religion, ett gemenskapsförhållande med Gud som blev den bärande grunden i hennes tillvaro när de obanade stigarna och de stora vattnen avskuro alla möjligheter till umgänge med människorna. Även den

starka behöver känna att hon har någon vid sin sida, men fjällens gud får också drag av fjällens kynne och blir mera av hård och tuktande mästare än av förlåtande och kärleksfull broder. Hans stämma hörs när fjällvinden ryter över vidderna och när isarna krossas som skört glas, och de finnas, vilka inför hans väldighet blåsas ut som ljus i natten.

Men när fjällens fagra sommar kommer med ljus och värme, med fågelsång och blomsterdoft och knoppande björkar i de gröna liderna, då bereder man sig till en ljusets och glädjens högtid. Då kan det hända att mor

Syna en sådan dag ställer sig på trappstenen, med handen skuggande för ögonen, och betraktar den fjällvärld, som i ett hav av stelnade böljor sträcker sig runt horisonten. De små gråbruna ögonen äro vana vid lång sikt, och hon skönjer konturerna av Graipavares jätte, som vilar i förstened evighetssömn, och som är vackrast i solnedgången då himlens guldgrund framhäver profilens rena kontur.

Hon ser upp mot Karkanjojkes slutningar och minns lappen som gått vilse i snötjockan. Hon hade själv varit med när man gått skallgång efter honom, men fått återvända tomhänt. Fjället liksom sjön, behöll vad det tog. Först flera år senare hittade man ett benrangel, som satt böjt över en kaffepanna, som ännu hängde svart och sotig i sin klyka.

Sedan vänder den gamla sin blick mot Steukavare och då bli minnena henne övermäktiga. Hon ser in i sitt eget liv, ser under en kort minut allt vad det rymt av ängslan och förkrosselse, av smärta och tyngd och av korta ögonblicks fröjd. Vilan, den förnam hon visst endast när hon låg med ett litet nyfött barn i sina armar och när mannen tvingade henne att ligga till sängs i två dagar. Annars var det mest arbete och släp. Det var att hålla sju barn hela och rena;

det var att laga mat åt sju hungriga munnar, fast mjölet sinade i bingen och mjölken inte ville räcka till. Det var slätter på ängarna i hetaste augustisol och slätter i september på vattensjuka myrar, när man fick sova under bar himmel med ett tindrande stjärnvalv till tak. Det var arbete och släp, det var sjukdom och svält, men det gick därför att det måste gå.

En yttlig betraktare skulle kanske ha trott att livet bränt bort alla verkare känslor hos den lilla gumman. De ömma och smeksamma orden voro få. Hon hade formats av den omgivande naturen, och den var karg och hård. Man kunde få se henne gå in i granngården till den sjuka dottern, utan ett vänligt eller uppmuntrande ord på läpparna. Hon kunde dra på munnen, när turisterna berättade om sina vedermödor, men hon yttrade varken det ena eller det andra. Hon tänkte väl så mycket mer.

Hennes känsloliv var varken förtorkat eller utbrunnet. Det var en källa med friska flöden ur hennes väsens hemligaste djup. Men det som är gömt och fördolt, stiger vid enstaka tillfällen upp i dagsljuset som en springbrunns skimrande vattenstråle. Hon var sig inte riktigt lik den dagen, mor Syna. Det var inte samma bestämda takt i arbetet, inte samma fart i sysslorna. Hon satt och tuggade rensenorna till en seg, vit tråd, som tänjdes och tvinnades, men händernas rörelser voro mekaniska och blicken långt borta. När vi möttes ute på gårdsplanen, där det kärva, sträva gräset växte i ruskor och torvor, sade hon plötsligt:

— Jag går och tänker på en vers som jag skall sjunga för er.

Och med sin darrande gumröst sjöng hon enkelt och innerligt en vers om synd och död, men om kommande fröjder och återforening i himmelska nejder, tills stämman plötsligt bröts i gråt och tårarna droppade utför de bruna kinderna. Och så kom det i hackiga och avbrutna satser, som om hon haft svårt att finna de rätta orden, historien om den fjärde sonen, en liten getarpojke, som föddes en lika strålande högsommardag som denna. Han hade haft ett så glatt och lustigt sinnelag, den pojken, och när han om kvällarna kom hemdragande med kor och getter, satt han själv gränsle på den vita tjuren, som var utstyrd med blom-

ruskor vid hornen. Men det fanns gott om insjöar på Steukavares sluttningar, och det var lockande för en liten getarpojke att draga skjortan av sin svettiga kropp och dyka ned i det svala vattnet.

»Jag varnade och jag bad», sade mor Syna, »men vad hjälpte det?»

»Hur vet mor att jag badat?», frågade han.

»Jag måtte fäll si hur vit du är», svarade jag.

Och en dag inträffade olyckan. En liten stel och solbränd pojkkropp blev hemburen av tvenne lappar. En enkel och alldaglig historia. Ett sorgespel med fjällen och björkarna som stumma vittnen. Men ännu efter fyrtio år blödde modershjärtat och runno tårarna för en liten gosses skull som drunknat i vildmarkssjön.

Ännu ser jag henne för mig, den lilla gumman med sitt fårade ansikte och sina kloka ögon, knotig och mager som en fjällbjörk, men också med dess sega virke. Först uppe om mornarna, sist i säng, troget hägnande vad hon blivit satt att vårda. Jag såg henne ligga böjd över potatislandden, och jag såg henne med räfsan på slätterängarna. Jag såg henne om kvällarna, när hon rodde ut i sin eka för att vittja näten och när hon bar in hö till korna, men helst minns jag henne som hon stod där i solskenet på gårdsplanen, ovantråvande att forma tankarna till ord, men med en röst som fick värme och klang av den ömhet som svällde fram ur hennes hjärta.

Silhuettbild ur sagoboken "Kerstin och Ulla i Sagoland".

En av årets allra trevligaste sagoböcker! Skriven av en, som tydligen är förtrogen med barnets psyke. Kerstins och Ullas äventyr äro visserligen ej originella — av uppriktigt hjärta suckar anmälaren Gudskelov för det! — ej estetiska och moderna. Flickorna uppleva vad alla barn mest älska och aldrig tröttna på: Färden till Sagoland med sina leksaker som följeslagare, räddningen undan trollen, besök på sagoslottet och lek med sagoprinsen. Jag vill ej nämna alla utmärkta smådetaljer i skildringen, för att ej i förväg avtrubba nöjet för dem, som eventuellt köpa den lilla smakfulla och humoristiska boken.

Illustrationerna — s. k. klipp — borde skänka vuxna såväl som barn stort nöje. Först och främst äro de verkligen klippa silhuetter, icke ritade, och dessutom levande, behagfulla och humoristiska. Isynnerhet taxen och kaninen ge utmärkt illusion av att njuta äventyret och ivrigt följa med. På sina ställen är det nästan obegripligt hur konstnären kunnat giva så mycket uttryck åt de små svarta figurerna.

Utrymmet tillåter ej någon vidare utläggning eller grundlig anmälan av boken, men det bör vara en rekommendation att den höjer sig ojämförligt över julens övriga sagoböcker, åtminstone över dem anmälaren haft möjligheten jämföra med. Och både text och teckningar äro idealiska ur barnsynpunkt. Den är utgiven på Framtidens Bokförlag. L. Ö.

Landsorganisationen i Sverige 25 år.

Av Per Bergman.

Fredrik Sterky.

Den 5—8 augusti 1898 hölls i Stockholm den kongress, varvid beslöts att bilda Landsorganisationen i Sverige. Icke mindre än 24 fackförbund hade sänt representanter till kongressen, till ett antal av 216. Därjämte företrädde 13 enskilda fackföreningar och 30 lokala samorganisationer av 50 ombud. Hela antalet representanter utgjorde alltså 266. Förhandlingarna ägde rum i Viktoria-teatern i Tivolit på Djurgården.

Kongressens beslut att bilda Landsorganisationen var enhälligt. Alla kände behovet av att en facklig centralorganisation skapades. Alla voro medvetna om, att det ej var nog med den konsolidering av den svenska fackföreningsrörelsen, som bestod däri, att de lokala fackföreningarna sammanslöto sig i förbund. Fackförbunden funno snart att sådana situationer kunde uppstå, där det enskilda förbundets resurser icke räckte till och då det var nödvändigt att de olika förbundsorganisationerna ömsesidigt stödde varandra. Likaledes framträdde behovet av att genom gemensamma överläggningar planlägga och granska de organisatoriska och taktiska åtgärder som fackförbundets verksamhet gjorde aktuella. Ävenså visade det sig nödvändigt att agitationen sträcktes ut till ännu oberörda arbetsområden, samt att ett kraftcentrum skapades för att kunna verksamt skydda föreningsrätten.

Det rädde därför ingen tvekan om nödvändigheten av att skapa en centralorganisation för fackföreningsrörelsen. Man enades därför ganska lätt om riktlinjerna för organisationens verksamhet. Det rädde nära nog fullständig enighet om att Landsorganisationens uppgifter skulle begränsas så, att fackförbundets självbestämmanderätt ifråga om lönerörelser och arbetskonflikter bevarades. Landsorganisationen skulle inrikta sitt arbete på *försvaret*. I stadgarna angavs ändamålet vara:

”att genom upptagande av rapporter och

meddelanden få en så fullständig översikt som möjligt av den fackliga verksamheten i landet;

att genom sekretariatet uppsamla och förmedla dessa rapporter samt

att ömsesidigt understödja varandra vid de tillfällen, då arbetsköparna genom lockout sökt hindra organisationsarbetet eller arbetarnas försök att förbättra sina avlöningsförhållanden, ävensom vid alla tillfällen då föreningsrätten hotas och arbetarna utestängas vid försök att bilda organisationer samt vid lönenedsättningar”.

Redan nu framfördes kravet om att Landsorganisationen även skulle biträda förbunden vid strider av annan karaktär. Detta krav vann emellertid intet gehör. Vid samtliga kongresser, som sedan hållits, har detta krav framförts men utan att vinna någon större tillslutning.

Rätt till inträde i Landsorganisationen fick varje ”fackförbund samt de enskilda förenin-

Herm. Lindqvist.

gar, vilka ej ha något fackförbund att ansluta sig till”, ”såvitt de erkänna dess ändamål och äro villiga att följa dess stadgar”. Medlemskapet för enskilda föreningar skulle ske ”genom den lokala samorganisationen”.

Om dessa lokala samorganisationers befogenhet rädde ganska delade meningar men man stannade vid att de endast skulle ”ha till uppgift att leda organisationsarbetet på platsen, verka för bildandet av föreningar i fack, där sådana ej finnas, samt att kontrollera och stödja organisationen på platsen vid konflikter och andra organisationens angelägenheter”. Ett förslag om att de skulle tillerkännas befogenhet att ”behandla och besluta i frågor om strejk” vann ej kongressens bifall. (Dessa lokala samorganisationer blevo senare som arbetarekommuner grundstommen till det Soc.-dem. arbetarepartiet.)

Ledningen av verksamheten anförtroddes åt ett sekretariat, bestående av fem personer,

av vilka ordföranden, vice ordföranden och sekreteraren valdes av kongressen och de övriga två av socialdemokratiska arbetarepartiets styrelse. Dessutom inrättades ett representantskap med uppgift ”att mellan kongresserna kontrollera sekretariatets verksamhet” samt vara högsta beslutande myndighet mellan kongresserna. I representantskapet ägde varje anslutet förbund att invälja en ledamot.

Avgifterna till Landsorganisationen bestämdes till 20 öre pr medlem och år.

I frågan om vilken ställning Landsorganisationen skulle intaga till det socialdemokratiska arbetarepartiet uppstod en lång och livlig debatt. Meningsskiljaktigheterna rörde sig dock mest om sättet för anslutningen: att sambandet skulle upprätthållas och på betryggande sätt markeras, därom rädde fullständig enighet. Några ville ha en *frivillig* anslutning, under det andra ville ha den *obligatorisk*. Den senare meningen segrade och det kom att i stadgarna heta: ”Ansluten förening har att senast inom tre år efter sitt inträde i Landsorganisationen även ansluta sig till det socialdemokratiska arbetarepartiet; i annat fall anses föreningen från Landsorganisationen skild.”

Det dröjde emellertid ej så länge, innan detta beslut måste korrigeras. Redan vid kongressen år 1900 ströks bestämmelsen om tvångsanslutning ur stadgarna och upphävdes partistyrelsens rätt att utse två ledamöter av Landssekretariatet. Någon brytning med partiet innebar denna åtgärd ej. Detta framgår med all önskvärd tydlighet av följande uttalande, som kongressen gjorde:

”Självständig och framsynt arbetarepolitik måste i vår tid med nödvändighet upptaga socialismens synpunkter och anknyta sig till socialdemokratiens program. Det fackliga arbetet får fördenskull heller aldrig så bedrivas, att det lösryckes från sambandet med arbetareörelsen i dess helhet, utan bör

Arvid Thorberg.

tyärtom den fackliga sidan av den enhetliga arbetarörelsen stå i ständig och nära växelverkan med densamma övriga grenar. Ur sådan synpunkt vidgar sig Landsorganisationen utöver den rent fackliga ramen, och för att i sin mån medverka till hela den svenska arbetarörelsens jämna frammarsch, politiskt och socialt likaväl som fackligt, går Landsorganisationen ytterligare till sin uppgift att verka för varje fackförenings anslutning till sin ords arbetarekommun och genom denna till Sverges socialdemokratiska arbetareparti."

I anslutning till detta uttalande infördes en så lydande bestämmelse i stadgarna:

"Landsorganisationens åligganden äro tillika:

att verka för varje fackförenings anslutning till sin ords arbetarekommun och genom denna till Sverges socialdemokratiska arbetareparti."

Vid kongressen år 1909 borttogs denna bestämmelse ur stadgarna och samtidigt gjordes följande uttalande:

"I anslutning till kongressens beslut att icke vidare i Landsorganisationens stadgar upptaga någon punkt, som formellt hänvisar till något politiskt parti, vill kongressen, gent emot alla misstolkningsförsök av detta besluts innebörd ha uttalat, att därmed icke i någon minsta mån avsetts någon förändring i den arbetarörelsens andliga enhetlighet och solidaritet, som alltifrån dess början bundit samman svensk fackföreningsrörelse och socialdemokrati. Kongressen betraktar för sin del Sverges socialdemokratiska arbetareparti som den naturliga och självskrivna bäraren av den svenska arbetareklassens politiska strävanden."

Då ingen senare kongress gjort något annat uttalande, torde detta få anses ange Landsorganisationens politiska karaktär och fortfarande äga giltighet.

*

I enlighet med den konstituerande kongressens beslut trädde Landssekreterariatet i funktion den 1 januari 1899 och Landsorganisationen som sådan, med avseende på understödsverksamhet o. d. från och med den 1 april samma år.

Till ordförande för Landsorganisationen valde kongressen *Fredrik Sterky* och till vice ordförande *Herman Lindqvist*. Sekreterare blev *Ernst Blomberg*. Partistyrelsen utsåg för sin del Skrädderiarbetsförbundets förtroendeman *Johannes Andreasson* och redaktören för tidningen *Folkbladet*, *K. J. Gabrielson*. Av dem var endast ordföranden helt anställd.

Den som fick det krävande värvet att som ordförande leda den nya organisationen i dess arbete var en sällsynt kunnig och dugande man med utomordentlig organisatorisk och administrativ begåvning. Tyvärr fick Landsorganisationen ej länge tillgodogöra sig *Fredrik Sterkys* eminenta kraft. Han avled år 1900, endast 40 år gammal.

Det blev nu *Herman Lindqvist*, som fick upptaga och fullfölja *Sterkys* arbete; att han var den uppgiften fullt vuxen det känna alla, som på ett eller annat sätt ha deltagit i rörelsen. En ledare av hans mått är svensk fackföreningsrörelse stolt över att ha ägt. Lind-

qvist stannade på ordförandeposten i 20 år och avgick år 1920 och efterträddes av *Arvid Thorberg*, som sedan 1908 varit Landsorganisationens sekreterare.

*

Landsorganisationen blev från början en försvarsorganisation, vars direkta ingripande i pågående strider ej krävdes förr än det gällde för organisationerna att försvara sina intressen mot angrepp från arbetsgivarna. Vid lönerörelser och de av dessa föranledda strejkerna påvilat det varje förbund att föra dem med de resurser varöver de själva förfoga. Dock i samförstånd med Landsorganisationens verkställande ledning, Landssekreterariatet. Skulle en på så sätt igångsatt strid medföra motåtgärder från arbetsgivareparten, genom lockout mot i striden ej indragna arbetaregrupper, inträder Landsorganisationens understödsplikt och direkta medverkan i konflikternas fortsatta förlopp.

Varje till Landsorganisationen anslutet förbund står sålunda, ifråga om verksamheten inom sitt område, obundet att handla så som det finner för sina intressen bäst. Det samförstånd med Landssekreterariatet, som enligt Landsorganisationens stadgar åligger varje ansluten organisation, är det naturliga uttrycket för det behov av samarbete med andra arbetaregrupper, vilket under alla förhållanden är nödvändigt. Framgången beror nämligen i ej ringa grad av den förmåga till anpassning gentemot andra arbetaregruppernas intresse, som från de olika organisationernas sida kommer till uttryck i det praktiska arbetet. Landsorganisationen är det av organisationerna gemensamt skapade organet för tillvaratagandet av detta gemensamhetsintresse.

Friheten att handla efter eget gottfinnande kan aldrig utsträckas längre än till den punkt, där detta handlande råkar i motsättning till en eller flera andra gruppers intressen. Där måste den egna handlingsfriheten underkasta sig de begränsningar, som det gemensamma intresset kräver, och som utgör förutsättningen för ömsesidigt stöd vid de tillfällen, då någon eller några grupper komma i det läget, att detta stöd påkallas. Samarbetet måste vila på förståelse för varandras intressen, och medvetandet om att det endast med varandras bistånd är möjligt att nå de avsedda resultaten.

Detta i samband med den fullt riktiga uppfattningen, att varje enhet inom den stora centrala organisationen utför det värdefullaste arbetet, både för sig själv och för rörelsen i sin helhet, om den med de här anförda begränsningarna handlar under eget ansvar. Dessa synpunkter ha utformat den taktik och det arbetssätt, som Landsorganisationen tillämpar.

(Forts. följer i nästa nummer.)

Sprid Morgonbris!

Ingen klubbmedlem får vara överksam vare sig det gäller agitationen för klubben eller Morgonbris.

A. B. F:s sommarkurs 1924.

Det stora intresse, varmed A. B. F:s utbildningskurs för studieleddare under den gångna sommaren mottagits, har föranlett A. B. F:s representantskap att anslå medel till en liknande kurs under sommaren 1924. Kursen, som äger rum i Brunnsviks folkhögskola under tiden $\frac{28}{6}-\frac{22}{7}$, omfattar undervisning i de ämnen, som ha särskild betydelse för arbetarörelsen och som äro de vanligast förekommande inom A. B. F:s studiecirklar. Utom de tre grupperna nationalekonomi, stats- och kommunalkunskap och fackföreningskunskap, i vilka undervisning ingick i årets sommarkurs och i vilka under arbetsåret 1922—23 arbetade respektive 433, 357 och 30 studiecirklar, kommer 1924 års sommarkurs även att omfatta undervisning i en fjärde grupp: livsåskådningsfrågor. Att döma av det stora antal studiecirklar, som finnas i humanistiska ämnen (i skönlitteratur, historia, litteraturhistoria och filosofi tillsammans 560 cirklar, d. v. s. inemot en tredjedel av samtliga cirklar) synes intresset för dylika frågor vara mycket stort inom arbetarörelsen.

Undervisningen i varje grupp pågår ett 30-tal timmar, omfattande dels föreläsningar, dels studiecirkelarbete. De fyra gruppernas arbete pågår samtidigt, varför ingen kan delta i mer än en grupp. I varje grupp antagas 15 deltagare, vilka förpliktiga sig dels att före kursens början studera ifrågavarande ämne efter av respektive kursledare uppgjord plan, dels att utarbeta en inledning till diskussion i av kursledaren anbefallt ämne, dels ock att under arbetsåret 1924—25 i sin hemort leda en studiecirkel inom den ämnesgrupp, deltagaren tillhört.

Ledare för de olika grupperna bli:

Grupp I. Nationalekonomi: Rickard Sandler.

Grupp II. Stats- och kommunalkunskap: Edgar Sjödahl.

Grupp III. Fackföreningskunskap: Sigfrid Hansson.

Grupp IV. Livsåskådningsfrågor: Oscar Cronholm.

Utom undervisningen i de olika grupperna förekommer gemensamt för samtliga deltagare instruktionsföreläsningar om bildningsarbetet (10 tim.) av *Yngve Hugo*.

Avgiften för deltagande i kursen är 50 kronor, för vilken avgift deltagarna erhålla fritt uppehälle under vistelsen i Brunnsvik, ävensom ersättning för halva resekostnaderna. Lämpligt torde vara, att denna kursavgift jämte ersättning för resten av resekostnaderna betalas av bildningsråden, studiecirkelarna eller arbetareorganisationerna i form av stipendier till deltagarna. Av de 60 ordinarie deltagarna i 1923 års kurs uppburo icke mindre än 43 sådana stipendier.

Ansökan om deltagande i kursen insändes till A. B. F:s centralbyrå, postfack 550, Stockholm I, före den 15 december. Ansökan skall om möjligt innehålla följande uppgifter och vara åtföljd av följande intyg:

1. Den sökandes namn yrke och ålder.
2. Uppgift om, vilken grupp den sökande önskar tillhöra. Ansökan kan gälla alternativt den ena eller andra gruppen.
3. Uppgift om huruvida och på vad sätt sökanden förut deltagit i A. B. F:s arbete.
4. Uppgift om, vilken eller vilka arbetareorganisationer den sökande tillhör, ävensom eventuellt om förtroendeuppdrag inom dessa organisationer.
5. Uppgift om eventuella förtroendeuppdrag inom stat, landsting eller kommun.
6. En skriftlig rekommendation från bildningsråd, studiecirkel eller annan arbetareorganisation.
7. En förbindelse, att före kursens början studera ifrågavarande ämne efter av kursle-

Hus av stampad jord.

Helt säkert äro många av denna tidnings läsare i saknad av — *ett eget hem*. Tiotusentals arbetarefamiljer få nöja sig med att bo i tränga lägenheter i städernas hyreskaserner, där en allt för stor portion av årsinkomsten stryker med till hyran. Lägenheten är kanske i saknad av tillräckligt av sol och frisk luft. Varförutom det aldrig kan bli den rätta *hemkänslan* eller alstras den rätta *hemandan* genom att bo under annans tak. Ett av grundvillkoren för att arbetarklassen skall kunna sättas i tillfälle att få sin rättmätiga del av kulturens välsignelser är att varje arbetarefamilj får bo i eget hem, under eget tak, på egen grund, få en jordfläck att disponera över, få tillgång till sol och frisk luft, bli i tillfälle att ha blommor och grönt omkring sig — att icke utsugas av höga hyror eller av nästan lika svåra årskontributioner till s. k. egnahemsbolag.

Åtskilligt har ju gjorts för underlättandet av tillkomsten av egna hem. Men detta "underlättande" är ännu allmänast så beskafat, att vare sig det är fråga om statlig, kommunal eller bolagsförvaltd lönehjälps-egnahemsbyggaren i allt fall måste kämpa med en alltför tung skuldbörda, dels emedan redan tomten kostar för mycket och dels emedan själva bygget blir dyrt.

Vad som behövs är en lagstiftning, som avser expropriation av jord kring städerna efter vanligt jordbruksvärde för användning till rymliga och billiga tomter åt dem som vilja bo utanför staden, samt expropriation av jord å landet till egna hem åt dem som vilja ägna sig åt jordbruk.

Men reformer på dessa områden gå trögt. Och under den långa väntan på deras genomförande är den enskilde egnahemsökaren hänvisad till att lösa sin hemfråga bäst han kan på basis av nu befintliga möjligheter.

Jag önskar att denna tidnings läsekrets nu

daren uppgjord plan, att till kursen utarbeta en diskussionsinledning (föredrag) i anvisat ämne och att under arbetsåret 1924—25 leda en studiecirkel inom den ämnesgrupp, den sökande tillhört.

8. Övriga uppgifter och intyg, som kunna styrka den sökandes lämplighet till studiele-dare i ifrågavarande ämne.

En förteckning över de antagna kursdeltagarna offentliggöres i januarinumret av A. B. F:s tidning. Så snart deltagarna utsetts, erhålla dessa från respektive kursledare detaljerade anvisningar angående vårtermi-nens förstudier.

Stockholm i nov. 1923.

A. B. F:s centralbyrå.

*

Vi uppmana kvinnorna att i största möjliga utsträckning lämna in ansökan om deltagande i denna kurs. Upptag ärendet på dagordningarna inom avdelningarna och sök ordna för stipendiater.

Förbundsstyrelsen.

må på allvar beakta, att man kan bygga solida, hemtrevliga bostäder av stampad jord — och för en ringa kostnad. Sådana hus bli sunda, varma, torra, varaktiga, bränslebesparande, på allt sätt behagliga att bo uti. Och så uppföras de enligt en metod, som är så enkel, att vilken arbetare som helst kan uppföra husets stomme själv. Och byggmaterialet — lämplig jord — har han i de flesta fall på sin egen tomt eller i dess närhet.

Stampjordbygge hos förf. Knut Hamsun.

De flesta av denna tidnings läsare ha förut hört talas om denna byggnadsmetod. Jag har i fem års tid arbetat på att införa den-samma i Sverige, Norge, Danmark och Finland. Men det har stått en hop fördom och misstro i vägen. Denna misstro håller dock nu på att ge vika, sedan under de senaste tre å fyra åren en hel mängd stampjordshus blivit byggda både i Sverige och i grannländerna. Att det ändå går allt för sakta med metodens bekantgörande och utnyttjande beror även därpå, att metoden är så enkel, att vem som helst kan få full kännedom om förfaringssättet genom att studera den instruktionsbok (med illustrationer), som jag utgivit just för att sätta egnahemsbyggaren i stånd att med egna händer bygga sitt eget varma och solida stampjordshus. Då således byggaren har byggnadsmaterialet (jordmassa) gratis och kan själv utföra arbetet, gives ingen chance för jobbare eller bolag att göra något försök att slå mynt av metoden. Men i följd härav uteblir också all den reklam och annonsering, som man skulle få se vimla i alla tidningar, därest metoden vore något som smarta företagare kunde hoppa på och göra till vinstutdelningsföretag. — När nu så icke är fallet, får det stanna vid att folket självt får söka sig upplysning om saken och av eget initiativ ta hand om metoden; den föres inte omkring av något bolag.

Hus av stampad jord finnas numera i nästan varje provins i vårt land. Det sydligast belägna stampjordshuset finns i Malmö stad och är ett bostadshus för två familjer. Det tillsvidare nordligaste är en skidfabrik i Jörn i Norrland. I Skåne finnas ytterligare ett tjugotal, några i Halland och ett flertal i Västergötland. En del egnahemsbyggare här och där ha utnyttjat metoden både för bostadshus och uthus. Malmöhus läns egnahemsförening använder stampbyggesmetoden vid uppförandet av hem å till småbruk styc-kade egendomar. Även en del herrgårdar ha varit kvicka att inse metodens fördelar och använt den för ekonomibyggnader och

arbetarebostäder. Ett sådant bostadshus är uppfört å Sallerups prostgård i Skåne. Huset är 25 meter långt och innehåller lägenheter för tre arbetarefamiljer. Ett ungefär lika stort stampjordshus är uppfört å herresätet Hjuleberg i Halland. I närheten av Skövde i Västergötland har en bondeförbundare visat att metoden utgör en förtjusande lämplig och billig väg att få till stånd en föreningslokal. Men metoden ståtår också redan med ett postkontor i Uppland. O. s. v.

En detaljerad beskrivning om förfaringssättet vid uppförandet av hus av stampad jord kan omöjliggen inrymmas i en tidningsartikel. Men saken bör nu utan längre dröjsmål beaktas av en och var, som önskar komma fram till ett eget rymligt och varmt hem. Tusentals, som aldrig skulle kunna få sig ett eget hem enligt vanliga byggnadsmetoder, kunna få sin dröm förverkligad genom att bygga med stampad jord. Och ingen behöver tro, att han därmed får ett mindrevärdigt hus eller en bostad, som icke fyller alla anspråk ifråga om nutida bostadskultur. Nobelpristagaren Knut Hamsun har utnyttjat metoden. Norska staten har bekostat lärokurser i jordhusbygge vid några stycken lantbruksinstitut. Danska järnvägsingenjörer ha rest hit och erhållit kurser av mig. Likaså ingenjörer från Finland. Min instruktionsbok om jordbyggen är utkommen även i norsk och dansk översättning. Det är bara hos de hemlösa svenska arbetarna och arbetarehustrurna fördomen sitter så fast kvar, att endast ett fåtal kommit sig för att undersöka metoden och bygga — medan lantpatroner och brukspatroner visat sig mera snartroende och praktiska.

Egnahemshus i pisé å småbruk i Skåne.

Den omnämnda instruktionsboken kostar 5 kr. och erhålles icke i bokhandeln utan hos undertecknad, som även undersöker jordprov och i övrigt bistår med råd och upplysningar beträffande husbygge av stampad jord.

Boken bör rekvireras nu och förberedande arbeten för bygge påbörjas under hösten.

Karl J. Ellington.

Ingenjör, adr. Hesselby.

Kommissionärer!

På alla agitationsmöten måste

MORGONBRIS

finnas.

Socialistiska föregångskvinnor.

(Forts. fr. sid. 7.)

hon de kvinnliga kämparna inom socialismen, och hennes vackra dikter äro en agitation, som når hela världen.

Den kvinna, som spelat den största rollen som agitator och organisator inom Italiens socialdemokrati torde vara *Anna Kuliscioff*. Hon är av slavisk börd. I Paris sammanträffade hon på 1870-talet med den italienska socialistledaren Costa, som då levde i landsflykt. Hon följde honom tillbaka till Italien och blev i sitt nya hemland en energisk agitator bland proletariatet.

Argentine Altobelli är en italiensk kvinna, som arbetat i över tjugo år inom den italienska lantarbetareklassen. Hon har organiserat denna klass på socialistisk basis, och hennes arbete har vunnit allmänt erkännande både inom och utom hennes eget land.

Knappast något land har att framvisa så många framstående kvinnor inom den socialistiska rörelsen som England. En av de gedignaste och bästa krafter den engelska arbetarörelsen ägt är *Eleanor Marx-Axelning*, Karl Marx' yngsta dotter. Hon föddes under faderns vistelse i London 1856. Tidigt kom hon att ägna hela sitt intresse åt arbetarörelsen. Först verkade hon en tid som lärarinna, men sedan togos hennes krafter helt i anspråk av agitation och organisation. Under den stora dockstrejken i London på 1880-talet var hon outtröttlig som agitator. Senare organiserade hon fackföreningar bland icke yrkeslärda arbeterskor i London. Genom sin stora språk- och personkännedom var fru Aveling till stor hjälp för Englands socialister, när det gällde att anordna de första internationella arbetarkongresserna. Sorger av privat natur bröto tyvärr ned hennes krafter, och våren 1878 slutade hon sina dagar.

Som agitator och organisator har även *Annie Besant* gjort en betydande insats i Englands arbetarörelse. Denna märkliga kvinna föddes 1847. Vid 20 års ålder gifte hon sig med en präst men skildes från honom, då hon hade frigjort sig från den religiösa tron. Från 1873 ägnade hon sig åt ateistisk propaganda och kom i början av 80-talet i kontakt med socialismen, som snart fängade hela hennes intresse. Som skolrådsledamot verkade hon för praktiska reformer, och som agitator kämpade hon för fabriksarbeterskornas sak. I sin lilla tidning "The Link" förde hon särskilt tändsticksarbeterskornas talan och lyckades även föra deras strejk till ett lyckligt slut. När Annie Besant sedan fångades av teosofien och blev madame Blavatskys vapendragare, gick hon praktiskt taget förlorad för arbetarörelsen.

Beatrice Webb, som tillsammans med sin man Sidney Webb skrivit fackföreningsrörelsens historia, utgick ur en radikal engelsk familj, och hennes uppfostran stod under Herbert Spencers inflytande. I början av 80-talet lämnade hon sin umgängeskrets, slog sig ned i Londons arbetarekvarter och började agitera för bättre arbetarebostäder samt studerade det s. k. utsvettningssystemet.

Hon skrev även en bok om den kooperativa rörelsen. År 1892 ingick hon äktenskap med Sidney Webb. De båda makarna utarbetade tillsammans fackföreningsrörelsens historia. Fru Webb har gjort sig känd som en kunskapsrik och klok kvinna. Hon betraktas som en verklig auktoritet i sociala frågor.

De tyska kvinnor, som framträtt aktivt inom den socialistiska rörelsen, ha inte stått långt efter männen i energi och kraft, en kämpakraft, som hos den germanska kvinnan ersätter, vad hon saknar av den latinska kvinnans värme och av ryskans mod. En veteran bland Tysklands kvinnliga socialdemokrater är *Klara Zetkin*. Som lärarinna vistades hon en lång tid under sin ungdom utomlands, tills hon ingick fritt äktenskap med den ryske skriftställaren Zetkin.

På den internationella socialistkongressen i Paris 1889 representerade hon tillsammans med Emma Ihrer Tysklands socialdemokratiska kvinnor. År 1892 övertog hon redigeringen av de tyska socialdemokratiska kvinnornas tidning. Som agitator hör fru Zetkin till de främsta inom Tysklands socialdemokrati. Som debattör är hon skarp och kvick. Både i tal och genom broschyrer och sin tidning har fru Zetkin agiterat bl. a. för en skol- och uppfostringsreform, som skulle förbereda en ny tid. När kriget utbröt, var Klara Zetkin en bland de få modiga, som vågade höja sin stämma mot en förblindad nationalism. Följden blev, att hon i likhet med Rosa Luxemburg inspärrades i fängelse. Och där satt hon ensam och vanmäktig, medan hennes söner kämpade vid fronten. Men med obruten kraft gick hon igenom fängelse-tiden för att än en gång höja sin stämma för fredssaken.

Emma Ihrer (f. 1859, d. 1911) uppträdde offentligt redan i början av 1880-talet och kämpade inom den tyska socialdemokratin ända till sin död. Hennes värme och hängivenhet för saken blev endast djupare och större, ju äldre hon blev. Hennes livsverk var agitation i allmänhet inom proletariatet och i synnerhet bland kvinnorna. Hennes agitationsresor sträckte sig över hela Tyskland, och hon värvade många nya medlemmar åt partiet, särskilt bland arbeterskorna, för vilkas organisering hon arbetade. Hon var med om att 1885 bilda Berlins första arbeterskeförening på socialdemokratisk basis. Den första tyska socialdemokratiska kvinnotidningen "Die Arbeiterin" började 1891 att utkomma under hennes ledning. Ett par år senare lyckades det henne även att få till stånd en bildningsorganisation bland de socialdemokratiska kvinnorna. Hennes personliga kraft låg i hennes optimistiska framtidstro.

Rosa Luxemburg föll på sin post, föll i striden mot militarismen och kapitalismen. Genom sin andliga kraft och överlägsna intelligens var hon en av de främsta kvinnor, som någonsin deltagit i samhällskampen. Rosa Luxemburg var till börden polska och växte upp i en miljö, där en humanistisk och människovärlig liberalism var världsåskåd-

ningen. När hon studerade vid gymnasiet, kom hon i beröring med en krets ungdomar, som flitigt studerade socialistisk litteratur. De socialistiska idéerna hade vid denna tid nyss trängt in i Polen, och proletariatet hade börjat organisera sig. När Rosa Luxemburg redan som ung flicka vunnits för de socialdemokratiska idéerna, började hon även driva socialistisk propaganda och ta del i agitationen. Men detta var farligt i det dåtida Polen och endast genom att kamrater hjälpte henne fly över gränsen, kom hon undan fångelse. Sedan studerade hon i flera år nationalekonomi vid universitetet i Zürich och sysslade samtidigt med den polska arbetarörelsens problem. Hon var med om att bilda det rysk-polska socialdemokratiska partiet och satte även teoretiska vapen i händerna på detta parti genom sina många på fakta grundade artiklar och avhandlingar om de ekonomiska problemen. Sedan Rosa Luxemburg avslutar sina universitetsstudier, bosatte hon sig i Tyskland och deltog som en väl rustad kämpe i den tyska, polska och ryska socialdemokratins kamp. Efter krigsutbrottet var hon själen i den radikala tyska oppositionen mot den falska nationalism, som sorgligt nog ryckte även Tysklands arbetareklass med. Hennes modiga opposition förde henne i fångelse, där hon fick sitta ända tills det tyska kejsardömet störtade samman. När hon åter fick träda ut i kampen, trodde hon inte längre på demokratin utan såg i kommunismen proletariatets räddning. Det verkar nästan symboliskt, att hon slutligen föll för en kula från den tyska militarismens företrädare.

Den kvinna, som säkerligen gjort mest för de österrikiska arbeterskornas organisation och sociala väckelse, heter *Adelheid Popp*. Hennes eget liv är en saga, om hur en stark vilja och vaken intelligens segrar över vidriga yttre förhållanden. Hennes barndom var mörk och bitter, och hennes ungdom som fabriksarbeterska under hårda, hjärtlösa ledare och tillsammans med okunniga, förslödade kamrater var tung. Med en outtröttlig järnflit skaffade hon sig själv kunskaper. Så småningom kastade hon den katolska kyrkans fjättrar och i stället för den vördnad, hon hyst för kungamakten under sina tidiga ungdomsår, blev hon republikan, när hon började självständigt tänka över samhällsproblemen. Genom pressen lärde hon känna socialismen och blev slutligen en hänförd kämpe för arbetarörelsen. Som agitator och organisator kom hon sedan att ägna alla sina krafter åt arbetet för sina medsystrar. Ingen kunde vara mera ägnad därtill än hon, som in i minsta detalj kände arbeterskans liv och svårigheter.

Lily Braun var Adelheid Popp's motsats i det avseendet, att hon genom sin börd tillhörde Tysklands högsta aristokrati. Hennes far var en ultrakonservativ preussisk general, och hennes mor var dotterdotter till Napoleons broder Jerome. Som ung gjorde hon bekantskap med en professor von Gizycki, vilken blev hennes lärare och vän. Under hans ledning studerade hon bl. a. filosofi och historia och kom så småningom in i socialismens idévärld. År 1893 blev hon Gizyckis hustru. Äktenskapet räckte i två år, tills

CAPRICE.

*En caprice — och publiken i ursinnig fröjd
Med applådernas brak honom hyllar.
— En biåt i skälvande toner lagd,
Ur är av lidande formad,
Och publiken med otåligt kort applåd
Ser i möte hans nästa nummer.*

*Varför spelar han då, varför kastar han ej
I förakt och leda den stråke,
Vars hemliga språk blott de få förstå,
Fast en jublande mängd honom hyllar.*

*De le vid toner, som sargat hans själ,
Som vändas fram ur hans hjärta,
Och sucka tungt, när i yster fröjd
Sina ljusaste stunder han jublar.*

*Nej, han spelar alltjämt
Och biåtar sin själ
Ty i den gjutits in
En förtärande eld,
Den som driver till konstnär en dödlig.
Mary Börjesson.*

Gizycki rycktes bort av döden. Under sitt korta äktenskap utvecklades hon och mognade, blev den starka och socialt medvetna personligheten, som kunde bli en livgivande centralfigur i en krets av socialister, som själva stodo mitt uppe i samhällskampen. För andra gången ingick hon äktenskap med den socialdemokratiske redaktören och riksdagsmannen Heinrich Braun. Vid hans sida gjorde hon en betydande insats i den socialdemokratiska rörelsen. Som teoretiker och auktoritet i sociala frågor betydde hon mycket, därför att hennes kunskaper voro grundliga och gedigna.

Även i Skandinavien ha vi haft kvinnliga förkämpar för arbetarörelsen och socialismen. Vi känna dem, och vi veta, vad de betytt och fortfarande betyda på den front, där vi alla kämpa för materiell och andlig frihet.

Du kan forma dig själv som du vill, varje linje kring din mun är ditt eget verk. Ingen tavla kan framvisa en tydligare skrift än den, vårt livs erfarenhet har ristat i vårt ansikte. Men denna skrift kan du förändra genom ditt tankeliv och ditt levnadssätt.

De flesta människor akta allt för litet på sina tankar. Band och spetsar välja vi kvinnor med stor omsorg. Vi söka också att kläda oss väl och tala mjukt och vackert, vilket är gott och väl, men sträva vi någonsin efter att göra våra tankar fina och goda?

Nej, allt för sällan — och likväl äro tankarna själens spegel. Rena, människovänliga tankar göra ett ansikte vackert, även om det av naturen icke är synnerligen fördelaktigt utrustat. Å andra sidan händer det att personer med regelbundna drag tidigt bli gamla och fula, därför att de tänka ofint och handla illa mot sin nästa.

Tvenne julaftnar.

Det var julafton. Bländande vit låg den nyfallna snön över gator och parker, och över det hela låg just den stämning, som en vacker vinterdag kan skänka.

Det myllrade av folk på de stora gatorna och deras ansikten lyste i dag så strålande. De hade alla tagit på sig den bästa helgdagsminnen och de ginga liksom i spänd förväntan, udrandande vad denna julafton väl skulle bära i sitt sköte.

Strax invid en park låg ett stort och av en fin arkitektur byggt hus. Av en mängd ljus och lampor tindrade det i varje rum och där, i matsalen, strålande av ljus och prakt, stod den stolta, kära granen. En febril brådska var rådande där inne. I köket larmades med fat och tallrikar. Kokerskan stod så röd och varm vid spisen lagande julmaten och den lilla näpna husan hade fullt upp med dukningen av julbordet, som ej fick sakna något av det som räknas till god julmat, och det gav henne ej så litet huvudbry, att fundera ut var hon skulle ställa allt, ty i dag såg det ut, som om det stora matsalsbordet ej ville räcka till alla de läckra anordningarna.

Även inne i vardagsrummet rådde brådska. Där voro husets herre och fru sysselsatta med julklappar, som de längre fram på aftonen skulle giva sina kära små samt tjänstepersonalen. Där skrevs rim på »klapparna», både lustiga och allvarliga, alltefter desammans innehåll, där doftade av lack och där var ett tisslande och tasslande.

Så var då brådskan över, det smög liksom en högtidsstämning över familjen och man samlades i den av ljus bländande salen för att där under glam och lustiga rim förtära julmaten, och med överfyllda magar ginga de så till aftonens angenämaste nöje, julklappsutdelningen. Skratt och stormande glädjehrop skallade, då den lilla jultomten kom dragande in med den stora klädkorgen överfylld av »klappar», och hos var och en tronade upp ett helt litet berg av dyrbara sådana.

Omkring granen tråddes så dansen och till slutkläm på det hela slingrade sig slängdansen från rum till rum.

Natten, den heliga, fridfulla julnatten, sänker så sin slöja över det hela. Granens ljus har brunnit slut och nu vilar var och en av familjen på sitt mjuka, varma läger, drömmande ljusa, fagra drömmar, sådana som blott en ljus, sorgfri tillvaro kan skänka.

Julaftonen för dessa lyckliga människor var nu till ända, lämnande efter sig ett solljust minne.

* * *

På gatan nedanför det upplysta huset hade man lagt märke till en ensam man, som gick fram och åter i den stilla, fridfulla julaftonen. Hans rygg var böjd och hela den bräckliga gestalten skakade av köld. Hans kläder voro trasiga och hans bara tår, som stucko fram genom söndriga skor, kände en isande kyla, då de kommo i beröring med markens kalla snö. Han gick där i djupa funderingar, un-

drande och frågande sig själv, när väl han skulle finna ljus och värme, när väl han med mat och dryck skulle kunna komma sin hunger att släckas. Vid tanken därpå fuktades hans ögon. En tår gled ned i hans yviga skägg, den frös och bildade där en klar, liten pärla.

Hur länge hade han ej fått gått så här, gata upp och gata ned, utan hem, utan härd. Han mindes som vore det än i dag, hur han för ett år se'n med alla sina liktänkande kamrater blev utkastad från verkstaden. De hade ej velat gå in på ingenjörens förslag, lönesättning, och då var det ej annat än avsked, som väntade dem.

Så följde då ett ivrigt sökande efter arbete, från den ena fabriken efter den andra, men överallt möttes han av samma kalla, vresiga »nej».

Nu hade året gått och det var julafton. Men ack! Hur skulle väl han kunna fira densamma.

Hans blick drages oemotståndligt upp till de upplysta fönstren. Han sträcker sina stelnade händer upp mot dem, liksom ville han fånga de tindrande ljusen, för att vid deras lilla fladdrande låga värma sin förfrusna kropp.

Vad var det han såg därinne? Å! det klack till i hans bröst. Var det ej en munter slängdansen som tråddes från rum till rum? Han kände sig för ett ögonblick så varm, han kom att tänka på sitt eget barndomshem och på alla de stämmningsfulla julaftnar han där, tillsammans med mor, far och kära syskon hade upplevat. Då hade även de trätt dansen, liksom de lyckliga därinne nu gjorde. Ja, det var den tiden, barndomstiden, där goda föräldrar stodo som ett skydd, och dit livets bittra stormar ännu ej hade nått.

Hans tankegång började mer och mer att stanna, det var ett enda virr-varr, det började snurra runt för hans ögon, det susade och brusade i hans öron och i bröstet stack det så smärtsamt. Stapplande nådde han husets snötäckta trappa, och stilla, med en djup suck dignade han där ned. Sömnens goda fé tog honom i sitt beskydd, och i drömmarnas solljusa land glömdes hunger och köld. Där var han åter den lycklige mannen, firande julafton med sprakande brasa, julmat och tindrande gran.

* * *

En ny dags morgon grydde, juldagsmorgonen. Kyrkan kallade de sina till ottesång. Det började att tindra av ljus i fönstren, granar tändes och folk strömmade iväg till templet, för att där lovsjunga och prisä en rättvist och barmhärtig Gud. Även det ovan beskrivna husets innevägnare begiva sig dit och de funno en man sittande död vid sin trappa.

Den utsvultne, arbetslöse proletären hade nu funnit julefrid.

Sigrid Ohlsson-Bonde.

(Forts. fr. sid. 16.)

Sturen symboliserar Enhetstanken i dess hjälplösa och famlande första levnadsår. Han ser missförhållandena, han lider av att nödgas foga sig i dem, men att spränga kedjorna, kasta undan den gamla, förrostade smörjan och feja rent för den nya tiden, det vågade han ej, ja, möjligheten av att kunna göra det kom aldrig för honom. Tiden var ännu ej mogen och han var ett tidens verktyg. Vasasonen, däremot, som skymtar här och var i olika situationer och diskussioner har trots sin ungdom oupphörligt lejonklon framme. Han har den utkorades genialiska och sorglösa säkerhet. En glad, stark, sund och levnadslustig pojke med skämtsamt hetsighet och bister orygglighet i blicken, klara tankar därinnanför och ingen onödig pietet eller auktoritetstro. Varhelst han visar sig känner man igen honom från andra historieskildringar, ehuru de ständigt köra med den vördsnadsvärde landsfadern till dess man tror, att Gustav Vasa alltid haft långt skägg och tio barn med Margareta Leijonhuvud.

Distingsmarknadens många salubodar för allt upptänkligt från levande vara till kläder och läkemedel ger naturligtvis upphov till mycket prat och skämt bland det unga lustvandrande frälset och man får en dräplig bild av det surrande livet, det myckna köpsläendet, grälet, humbugen och vidskeplerna från den tiden. Isynnerhet borde varje modern apotekares blod isas vid skildringen av hur femtonhundratalet satte ihop sina s. k. läkemedel! Liksom förbudsvännerna och deras motsatta överdrifter kunde ha gott av att läsa sidan 171 om den tidens ölbekymmer.

En kritiker har anmärkt på de ibland förekommande alltför stora anhopningarna av oväsentliga detaljer här och var i denna del av Fabian Månssons svenska historia. Kanhända är den som skriver detta i sin egenskap av kvinna mer bunden av sin undermedvetna allvetenhet, som känner och ser med författaren, än av det klara och kritiska förståndet, som står skeptiskt, men visst är att med undantag av några släktnamn, hon icke kunnat upptäcka dessa oväsentliga detaljer. Ty en kärlek så stark och troviss, att längesedan multnade människor stå upp och leva på nytt icke som på en skuggspelsteater, utan till verkligt liv med hopp och spänning, äregirighet, strid, seger och undergång, måste också meddela sig genom de uppståndnas närhet till alla, som ha möjligheten att uppfatta den. Och i den glada spänning och det djupa intresse, varmed man läser sig in i femtonhundratalets första årtionden, finns ingen plats för småkritik över detaljer. Men väl glädje över det snabba, rungande språket, den breda, goda humorn och de rika bildernas skönhet.

BANKAKTIEBOLAGET NORDEN.

Alla slag av bankaffärer. — Högsta inlåningsränta.

Med detta nummer följer som bilaga en postprenumerationsblankett å Morgonbris. Inlämnas på närmaste postkontor.

Kommissionärer!

Höj upplagan på Morgonbris! Det torde nog vara på få platser i vårt land där Morgonbris finnes i alla arbetarehem. Låt det bli vår lösen att sprida tidningen till alla arbetarekvinnor

Morgonbris.

Tidning för den socialdemokratiska kvinnorörelsen.

Utgives av styrelsen för Sverges Socialdemokratiska Kvinnoförbund.

Redaktör: Signe Wessman. Allm. Tel. Norr 244 36. Upplandsgatan 85, Stockholm.

Expedition: Anna Svensson, Grindsgatan 10, III, Stockholm Sö. St. Tel. Söder 78 98.

Prenumerationspris: Helt år kr. 3:—, halvt år kr. 1:50; lösnnummer 25 öre.

Annonspris: Sista sidan 25 öre, textsidan 40 öre pr. lin.

Sverges Soc.-Dem. Kvinnoförbund:

Ordf. och korresp. sekreterare: Fru Signe Wessman, Upplandsgatan 85, Stockholm. A. T. Norr 244 36.

Stockholms stads, Stockholms o. Uppsala läns soc.-dem. kvinnodistrikt. Adr.: Ordf. Fröken Anna Svensson, Grindsgatan 10, Stockholm Sö. Kasör Fru Sara Andersson, Igelboda, Saltsjö-Duvnäs.

Stims Allm. kvinnoklubb (soc.-dem.) håller ordinarie möte 1:a måndagen i varje månad kl. 7.30 e. m.

Obs! Lokal i D-salen, Folkets Hus.

Styrelsen.

Stockholms Gamla Stadens Soc.-dem. kvinnoklubb håller ordinarie möte 2:dra torsdagen i månaden kl. 7.30 e. m., Stortorget 2, 2 tr.

Styrelsen.

Stockholms södra kvinnoklubb (soc.-dem.) håller ordinarie sammanträde 1:sta onsdagen i varje månad kl. 8 e. m. i lokalen 1 tr. Södra Folkets Hus.

Ordf. fru Beda Jansson, Blekingeg. 65, 3 tr., Stockholm.

Styrelsen.

Vasastadens soc.-dem. kvinnoklubb har ord. möte 1:sta måndagen i varje månad kl. 8 e. m. i lokalen Upplandsg. 51. 1 tr. (Gustav Vasa-automaten);

Uppbörd och inskrivning varje möte.

Styrelsen.

Kungsholms soc.-dem. kvinnoklubb avhåller ord. möte 3:dje onsdagen i varje månad kl. 7.30 e. m. St Eriksgatan 21. Korresp. sekr. Fru Ellen Vid-jö, Karlsviksgatan 11, 1¹/₂, tr. Tel. K. 35 94.

Föreningen för Hembiträden i Stockholm håller möte 1:sta torsdagen i varje månad kl. 8.30 e. m. i Folkets Hus P-sal, 3:dje torsdagen i Folkets Hus C-sal.

Styrelsen.

Arvika soc.-dem. kvinnoklubb håller ordinarie möte 2:dra måndagen i månaden kl. 8 e. m. i Folkets Hus C-sal.

Styrelsen.

Billesholms soc.-dem. kvinnoklubb håller ord. möte i Folkets Hus i Södra Vram 2:dra tisdagen i varje månad kl. 7 e. m. Ordf. Fru Anna Fors, Villorna, Billesholms gruva. Sekr. Fru Gerda Liljeroth, Billesholms gruva.

Styrelsen.

Enköpings soc.-dem. kvinnoklubb håller ordinarie möten 4:de tisdagen i varje månad kl. 8 e. m. i Folkets Hus.

Styrelsen.

Eskilstuna soc.-dem. kvinnoklubb håller ordinarie möten 1:sta måndagen i varje månad kl. 7.30 e. m. i Folkets Hus lilla sal.

Styrelsen.

Göteborgs soc.-dem. kvinnoklubb har möte 1:sta tisdagen i månaden kl. 8 e. m. i Arb.-föreningens H-sal; 3:dje tisdagen i månaden Bondegatan 14 kl. 8 e. m.

Styrelsen.

Höganäs soc.-dem. kvinnoklubb håller ord. möte 1:sta och 3:dje måndagen i månaden. Ordf. fru Helen Olsson, Föreningsgatan, Höganäs.

Ludvika soc.-dem. kvinnoklubb håller sina möten 2:dra måndagen i varje månad kl. 1/9 i Folkets Hus' B-sal.

Styrelsen.

Skivarps soc.-dem. kvinnoklubb håller ord. möte andra söndagen i varje månad kl. 1.30 e. m. i Folkets Hus, Skivarps Nya medlemmar viana inträde.

Styrelsen.

Spånga soc.-dem. kvinnoklubb håller ordinarie möte 1:sta torsdagen i varje månad kl. 8 e. m. i Folkets Hus.

Styrelsen.

Solna soc.-dem. kvinnoklubb håller möte 2:dra tisdagen i varje månad kl. 8 e. m. i Huvudsta Folkets Hus och 4:de måndagen i varje månad kl. 8 e. m. i Hagalunds Folkets Hus.

Styrelsen.

Storfors soc.-dem. kvinnoklubb håller ordinarie möten sista söndagen i varje månad kl. 3 e. m. i Folkets Hus.

Styrelsen.

Sundbybergs soc.-dem. kvinnoklubb håller möte 1:sta tisdagen i varje månad kl. 8 e. m. i Folkets Hus.

Tumba soc.-dem. kvinnoklubb håller ordinarie möten 1:sta onsdagen i månaden kl. 6.30 e. m. i Folkets Hus, Tumba.

Styrelsen.

Stockholm 1923. A.-B. Arbetarnes Tryckeri.